

РІДНА МОВА

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ МІСЯЧНИК

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: WARSZAWA IV,
UL. STALOWA 25 m. 10, ТЕЛ. 10-24-05.
КОНТО ЧЕКОВЕ П.К.О. № 27110,
— РУКОПИСИ ДЛЯ ДРУКУ МУ-
СЯТЬ БУТИ НАПИСАНІ НА МА-
ШИНИ (АБО НАЙВИРАЗНИШЕ РУ-
КОЮ). — ЗМІНА АДРЕСИ 30 ГР.

ПРИСВЯЧЕНИЙ ВИВЧЕННЮ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР
Проф. д-р ІВАН ОГІБНКО

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ: НА РІК 6 ЗЛ.,
НА ПІВРОКУ 3 ЗЛ., НА ЧВЕРТЬ РОКУ
1-60 ЗЛ. ЗА ГРАНИЦЕЮ: В ЄВРОПІ
8 ЗЛ., ПОЗА ЄВРОПОЮ 2 ДОЛ. РІЧНО.
ДЛЯ ЧЕХІЇ, АВСТРІЇ Й МАДЯР ПЕРЕД-
ПЛАТА КРАЙОВА. — ЦІНА ПРИШІР-
НИКА 50 ГР., ЗА ГРАНИЦЕЮ 65 ГР.

РІК VI.

ЖОВКВА, БЕРЕЗЕНЬ 1938 РОКУ

ЧИСЛО 3 (63).

Складня української мови.

IV. Будова речення в поетичній народній мові.

3. Подвійні члени речення.

В українській мові, головню в мові поетичній надзвичайно часто вживається подвійних членів речення (див. вище ст. 59). Один член речення часом мало підкреслює свою думку, — тоді його подвоєння дає цю думку значно підсилену. Подвоєння якогось члена речення — це засіб головню стилістичний, звичайний і частий в поетичній мові, де він являється окрасою цієї мови. Але подвійний член речення сильно скупчує нашу увагу власне на цьому члені, через що цей засіб подвоєння став взагалі складневою формою й підпадає складневій аналізі.

Подвійними можуть бути всі члени речення, але найчастіше буває таким присудок, рідше — додаток прикметниковий та прислівниковий; один член подвійного йменника звичайно являється прикладкою (апозицією) до другого, про що я вже розповідав вище в розділі про прикладку, ст. 138.

Подвоєння членів речення засновано на т. зв. синонімах (цебто на словах, хоч різних формою, але близьких думкою), чи навпаки, — з бажання виразніше зазначити якийсь член речення, зазначити його кількома словами повстають т. зв. синоніми. Українська мова досить багата на синоніми, а тому таке подвоєння членів речення твориться в ній зовсім

легко. На жаль, не маємо ще досліду української синоніміки, а за останній час вона в нас взагалі помітно не росте, бо наші сучасні письменники дуже мало вчать мови, а ще менше її збагачують.

Не можу не згадати тут однієї кривди, що сильно пошкодила цілому розвитку нашої (а може й всеслов'янської) синоніміки. В давньо-єврейській літературі була загальна, конечна вимога, — не позторювати тих самих слів у реченнях, але повторювати їхні синоніми, що бачимо в мові Біблії на кожному кроці. Ось через це давньовврейська мова надзвичайно багата на синоніми; можна сказати, що вона — одна з найбагатших на синоніми. А вже в Псалтирю синоніми на кожному кроці, бо сама поетична форма псалмів заснована на синонімічному паралелізмі. Перекладчики єврейської Біблії на грецьку мову не звернули уваги на цей бік стилістики біблійної мови (а може й не могли, бо грецька мова синонімічно вбогша від давньовврейської), а через це дуже часто єврейських синонімів не брали на увагу. Церковнослов'янська Біблія — це дуже невдалий переклад з так само невдалого перекладу грецького. На жаль, ми так само досі перекладали свою Біблію з грецької або з церковнослов'янської мови, а тому так само не звернули належної уваги на багатенню синоніміку біблійної мови

праоригіналу, бо ніколи до нього не звертались. Ось власне це эле відбилося на історії розвитку нашої мови тим, що ми не працювали над збільшенням своїх синонімів та над усталенням їхнього значення. Взагалі ж те, що український народ не вчився своєї мови з мови Біблії (в найкращім перекладі) надзвичайно затримало розвиток нашої літературної мови.

Подвійними членами речення переповнена наша народня поезія; кращі наші письменники, незслідуючи цей високопоетичний мовний засіб, так само часто подвоюють члени речення, щоб самим подвоєнням звернути на цього члена скупчену увагу. В українських Думах дуже багато подвійних членів, що є, власне, істотною ознакою їх. Я проаналізую тут подвоєння членів речення власне на українських Думах, беручи матеріял із львівського видання їх 1920-го року (Д-р Ф. Колесса: Українські народні Думи); цифра показує сторінку цього видання, а маленька цифра вгорі — скільки разів цього виразу вжито на сторінці.

Як взагалі в народній поезії, в Думах найчастіш другий член — того самого кореня, що й перший, але не рідкі випадки, коли він зовсім новий, але все дуже близький своїм значенням до першого, цебто — синонім його. Котрий член головніший — перший чи другий, цього остаточно сказати не можна, бо головне значення може бути то в одному, то в другому.

Подвійний присудок найчастіший; через подвоєння він набирає більшої сили й виразности. Напр.: В військову суремку добре грає-програвав 99. Де муж з жоною живе-проживає 119. Ще слухав-прослухав, чи не судить його де козак 144. Ще приклади: біжить-підбігає 67². 68, грає-вигравав 127³, клясти-проклинати 66, кляла-проклинала 154, кляли-проклинали 73. 76, крикне-покрикне 101², пити-підпивати 82, пили-підпивали 148, пийте-гуляйте 151, плаче-ридає 132, посікли-порубали 123, соколи сіли-упали 90, снівся-приснівся 118, стеле-покладає 68, хвалить-вихваляє 154, шукає-питає 148 і ін.

Таке саме подвоєння присудка для підсилення його значення дуже часто взагалі в народній поезії. Ось трохи прикладів із наших пісень, — приклади беру з видання П. Чубинського 1874 р. (див. „Труды этнографическо-статистической экспедиции въ западно-русский край“, том V). Ой там козак п'є-гуляє 32. 41 Пийте-гуляйте, не осуджайте 126. Кричала-гукала, — він не чує 52. Сіли-піли, знялись, полетіли 55. Ой шие, шие-вишиває 55. Плакала-ридала, правдоньки питала 99. Кохались-любилися, тепер перестали 102. А я буду їсти-пити, дай, Боже, здоров'я 126. Шумить-гуде нагаєчка коло мого тіла 128. Стук-пук у віконце 48. Шумить-гуде дібровонька, плаче-тужить дівчинонька 4. Ой ходили-блудили парубки 1123. Ой казали-говорили люде 1141. Любилися-кохалися, чому не беремся 97. Ходив-гуляв в зеленім саду, щипає-ламає зелений виноград 346. Ходжу-блуджу по долині 360.

Подвійний присудок сильно прикрашує нашу мову, а тому письменники, особливо поети, часто вживають цієї форми. В „Кобзарі“ Шевченка ця форма дуже часта, при тому найрізніших відтінків, напр.: Сумує, воркує, білим світом нудить 2. В'яне, сохне сиротою 9. Убірає, доглядає, не мине калину 9. Як ягідку, як пташечку кохала, ростила 17. Любилися, кохалися, а серденько мліло 37. Чого ж серце б'ється, рветься 54. Поглузують, покепкують та й кинуть під лаву 58. Руйнували, мордували, церквами топили 64. Гляньте, подивіться: конфедерати 76. Вітер віє-повіває 42. Ревестогне хуртовина, котить-верне полем 25. Реве-свище завірюха 27. Орлом сизокрилим літає-ширяє 42. Вітер віє-повіває 42. Співати-розмовляти на могилу ходить 43. Кухоль ходить-переходить, так і висихає 60. Де ділася-поділась 97. Йде чорнявая та плаче-рида йдучи 391. Собор Мазепин сяє-біліє 325. Україна стогне-плаче 331.

Любить ці форми Леся Українка, що завжди кохалася в народній мові. „Поєми“ т. III: Свої думки думає-гадає 19, Голос і ліра голосили-ридали 74, По волі гуляти-блукати 73, Сльози, мов перли, котились-лились 77, Англійське

військо б'є-січе 92. Т. IV: Чайка скиглить-галасує 43, Ваше серце горіло-палало 58. Т. VI: Хто п'є-гуляє 208. Т. VIII: Став він думати-гадати 200.

Ще приклади: М. Вовчок: Твори I 1861 р.: Цвітуть-процвітають маки 18. Тичина: Зол. Гомін 1922 р: Горить-тремтить ріка 12.

Часом знаходимо подвійний присудок, як бажання наслідувати народню мову взагалі. Напр. у „Військо йде“ В. Євтимовича, 1937 р., на ст. 67-68 читаємо: Москва добра-маєтки відняла-відібрала, Москалі чужі краї-народи руйнували-плюндрували, Власної сили-волі не маючи, мусить невільник коритись-слухати чужої. Треба волю боронити-захищати.

Подвоєння інших членів речення рідке в наших поетів, але добре знане в народній поезії. Так, у Думах частенько маємо подвоєння прикметникового додатку (а три бута). Значення цього подвоєння те саме, як і подвоєння присудка. Ось трохи прикладів із Дум: бідна-побідна вдовина голова 103, дальні-далекі сторони 111, дальними-далекими сторонами 111, жив-здоров буде 18², голову козацьку-молодецьку 149. 100, душа козацька-молодецька 70. 102. 103, тіло козацьке-молодецьке 65. 66. 99, німого-німениці 137, піший-піхотинець 67². 68, пішого-піхотинця 67, пішому-піхотинцю 67. 68 і ін. Останні приклади подають з'їменниковані прикметники, але через те, що вони одного кореня, вони не можуть бути за прикладку.

Ще приклади: В піснях („Труди“ V): А хто мені любий-милий, най іде до хати 57. „Лісова Пісня“ Лесі Українки (Твори, VIII): Єсть там дивний-предивний край 200; „На полі крові“ 37: Що ж би розпочав я, голий-босий; її ж т. III: Красним-ясним промінням вітає 36 Т. Шевченко, „Кобзар“: Він живий. здоровий 16. Чи жив-здоров? 38.

Подвоєння прислівникового додатку ще рідше, але в Думах воно добре знане. Напр.: Погодіте ви трохи, мало-небагато 144. Чи гаразд-добре на славній Україні проживати 151. 142. 143³. Мало-немного спочив 69³. В неділю ранопораненько свого мужа поховала 77. 101.

103. 109. 113. У неділю барзо ранопораненьку 90. 111 і ін. В піснях („Труди“ V): Козакові стидно-бридко 1180. Туди мені любо-мило оченьками звести 200.

В народній поезії часта форма подвоєння прислівникового додатку в його найрізнішій формі. Так у піснях маємо: Ой у Луцьку, в славнім місті, капелія грав 426. Ой у лісі на ялині ой там висить три години 432. Ой над морем, над лиманом, ой там козак коня напуває 441. У садок до дівок та на досвітки 443. В чистім полі під кусточком, під мальновим листочком 444. Ой у степу, край дороги 445. Що за гавм, за дунаєм козаченько конем грає 445.

Подвоєння інших членів речення, поза присудком, часте в „Кобзарі“ Шевченка, напр.: Тяжко-важко заспіває 42. Тяжко-важко сиротині 44. Тяжко-важко в світі жить 400. Плачте очі голосніше, жалібніше 33. Нехай собі розійдуться тихесенько, гарнесенько 76. Поглядає сюди-туди 34. Він живий-здоровий 16. Чи жив-здоров 38.

Ще приклади з „Кобзаря“ на інші форми подвоєння членів речення: То не вітер, то не буйний, що дуба ламає, то не лихо, то не тяжке, що мати вмірає 30 Із-за лісу, з-за туману місяць випливає 78. У темному гаю, в зеленій діброві на припоні коні отаву скубуть 79.

У всіх поданих прикладах обидва члени речення постільки близькі до себе, що ми їх мислимо якби за один член, чому й з'єднуємо їх знаком злучки (-). Це звичайно слова синоніми. Через це речення з таким подвійним членом не в речення стягнене. Але часто буває, що між подвійними членами вставляється сполучник або інше слово, — він уже виразно розриває ці члени, чому вони виразно відходять від себе в нашій думці, а саме речення стає за речення стягнене.

Приймати сполучника можуть усі подвійні члени речення. Так, за зразком „думає-гадає“ 140 в Думах маємо: думаю да гадаю 126, задумав вже й загадав 141, думати й гадати 141, думаєш та гадаєш 152; квилить-проквильєє 92, квилять-проквильють 127, квилили-про-

квилляли 70 — і: „жалібно квиллив і проквилляв“ 91; частувала та вітала; пити-гуляти 114, п'є-гуляє 154, п'єш-гуляєш 142, пила-гуляла 116. 140 — і: „пила та гуляла“ 155², „пили та гуляли“ 154 і т. ін.

Або ще такі приклади: Великий та давній опочинок мали 79, голі й босі 136, Гуляє козак Голота, погуляє 152, Доброго й вірного ключника 82, Кличе, добре покликає 151, Рушники прані і вишивані 108, Квіти лугові і низові 126, Старі кайдани і нові 80. 81 і т. ін.

Ось ще трошки прикладів на порушення подвоєння в народніх піснях („Труди“ т. V): Став плакати і ридати 350. Сильно плаче і ридає 357. Коли б знала я, відала 445. В „Кобзарі“ Шевченка: Реве та стогне Дніпр широкий 1 (пор.: Реве-стогне хуртовина 25).

На жаль, сучасні наші поети сильно забувають про подвійні члени речення, хоч це, як бачимо, дуже яскрава ознака нашої поетичної мови.

Поширене подвоєння членів речення, близьких до себе значенням, цебто синонімічних, родить паралелізм, такий частий у наших піснях, напр. („Пісні“ V ст. 22):

Вийди, дівчино, вийди, рибчино,
У луг по телята, —
Нехай же я подивлюся
На ті бровенята.
Вийди, дівчино, вийди, рибчино,
У луг по корови,
Нехай же я подивлюся
На ті чорні брови.

Або такий приклад, ст. 41:

Ти, місяцю, світи, світи,
Ти, козику, біжи, біжи.
Ти, місяцю, присвічайся,
Ти, козику, поспішайся.

Ще приклад, ст. 102:

Два лебеді на воді
І днює й вочує.
Не будемо, серце, в парі,
Душа моя чує.
Два лебеді на воді,
Обов біленькі,
Ой будемо, серце, в парі,
Бо ще молоденькі.

Пор. ще „Пісні“ ст. 98 ч. 204, початок; ст. 100 ч. 209 рядки 21 — 24; ст. 102 ч. 214; ст. 113 ч. 248, кінець, і т. ін.

Синонімічний паралелізм, такий частий у наших піснях, і взагалі в нашій

народній поезії, — це одна з найстаріших форм поезії, широко znana на Сході, напр. у вавилонян, асиріян, єгиптян, євреїв і ін. Знаменитий збірник давньоєврейської релігійної поезії, Псалтир цілий заснований на найрізніших формах цього паралелізму думки, особливо синонімічного, через що Псалтир, як і давньоєврейська біблійна мова взагалі, переповнений синонімами. Напр.:

1. Блаженний той муж,
що за радою несправедливих не ходить,
і не стоїть на дорозі віш грішних,
і не сидить на сидінні злоріків.
2. А в закові Господнім
його закохання,
й про Господній закон
він роздумує вдень та вночі Пс. 1. 1-2.

Або з Псалма 2-го:

1. Чого люди бунтуються,
а народи задумують марше?
2. Збираються всімні царі,
а князі нараджаються разом
на Господа та на Його помазанця?
3. „Позриваймо ми їхні кайдани,
й покидаймо іа себе їх пута!“
4. Той, що в небі сидить — посміється,
Господь глузуватиме з них.
5. Тоді Він промовить до них в Своїм гніві,
і в Своїм пересерді настрашить Він їх.
6. „Я ж помазав Свогого Царя на Сіон,
на гору святую Мою.
9. „Розб'єш залізною різкою їх,
як посуд гавчарський ти їх потовчеш“.
10. А тепер помудрійте, царі,
навчіться ви, судді землі!

4. Повторення членів речення.

У всіх вищеподаних прикладах попереднього розділу маємо дві різні слови, хоч і синонімічні, цебто дуже близькі до себе значенням. Але в народній поезії, особливо в піснях, дуже часто маємо просте повторення того самого слова. Значення цього повторення — збільшення сили повтореного слова, звернення на нього найбільшої уваги. Напр. у піснях маємо (видання П. Чубинського, т. V): Гнеться, гнеться, калиночка 32, — тут повторенням зазначено збільшену силу слова „гнеться“. Взагалі, одне з повторених слів можна замінити словом *дуже*: Дуже гнеться калиночка. Вираз: „тільки-тільки вернувся“ визначає, що хтось: ось тільки, цієї хвилі вернувся.

Такий спосіб повторення для надання

повторенню слову більшої сили — дуже старий. Так, уже в давньоєврейській мові в її найдавніших пам'ятках повторюються прислівники для надання їм збільшеної сили. Напр. у книзі Буття 17. 6. читаємо: „І вчиню Я тебе надзвичайно плідним“; ув оригіналі: „*meod, meod* дуже-дуже“, цебто надзвичайно. Буття 17. 20: І дуже-дуже розмножу його; 7. 19: й дуже-дуже вода на землі змогутніла (пор. церковно-слов.: вода же возмогаше з'єло з'єло).

Ось приклади на повторення з наших пісень (видання П. Чубинського, т. V): Ти, місяцю, світи, світи, ти, конику, біжи, біжи 40. Ой, прийди, прийди, — впусти до кімнати 44. Вечеряй, вечеряй та їдь до дому 47. Вийди, вийди, молода дівчино 47. Устань, устань, милая, прочутися 52. Приїдь, приїдь, мов серце 86. Звари, звари вечеряти 93. Зажди, зажди, чорнявая 115. Рости, рости, барвіночку 125. Прилинь, прилинь, мов серце 126. Ой не стій, не стій, вербонько, над водою 132.

В усіх поданих прикладах присудок-дієслово приказового способу, чому через повторення збільшується сила цього приказу. Але повторяться можуть і інші форми дієслова-присудка, напр.: Ой пішов милий за ліс, за ліс, чорні брови заніс, заніс 45. Горить, горить свічка до самого гнота 54. Ой стояла, стояла, за свою маму питала 70.

Повторюватися може не тільки присудок, але й усякий інший член речення, напр.: Ой біда, біда, що я не вдався 88. Пора, пора, серце мое, тебе оставляти 65. Ой у броду, броду, пили голуби воду 58. У полі, полі, стоять два дубочки 45. Ой стуку-стуку, подай, серце, руку 53.

А часом може бути повторення навіть тричі такого типу: Навчай, навчай, удовонько, навчай свого сича 93. Ой у лісі, в лісі, в лісі на дубочку 33. Не видно, не видно та й не видати 46. Берегом, берегом, бережиною, ой хто ж то приходив вечориною 92. Ой не спала, не спала, не буду й спати 54 Шив вона, шив, шив-вишиває 6. Туман, мати, туманочок та туман налягав 24. Зійди, місяцю, зійди, ясний, зійди, ясна зоря 36.

Здоров, здоров, козаченьку, здоров, серце мое 101. Ой Василю, Василечку, мій любий Василю 105. Б'ється, б'ється та й побивається мое серденько без тебе 127. Коли б човен, коли б човен, коли б човен і веселечко 168. Рости, рости, червона калино, рости, не хилися 305.

Повторення в народній поезії, — це її дуже помітна ознака, надзвичайно часто особливо в піснях. Повторення це буває найрізнішої форми, часто дуже поетичне й гарне. Подаю тут тільки найчастіші форми з народніх пісень (з видання П. Чубинського, „Труди“ т. V, 1874 р.).

В народніх піснях, як і взагалі в народній поезії, цікава й часта та форма повторення, коли між повтореними членами вставлено одне чи кілька інших членів. Це один із найкращих типів повторення, напр. із пісень: Женися, козаче, женися 78. Іди, мила, іди, не барися 130. Встала дівчинонька, встала, засвітила 46. Ой поле ж вона, поле, на шлях виглядає 53. Ой сидить же він, сидить, думку думає 60. Ой піду ж бо я, піду в зелений луг по калину 81. Пасла ж вона, пасла й а в сопілку біла 91. Ой вийду я, вийду на крутую гору 2. Стеле вона, стеле да дві подушечки 6. Тужу ж я, тужу щодень 21. Ой гаю ж, мій гаю, чистий — не прогляну 33. Ой звисли чорнії хмароньки, звисли 34. Не плач, дівко, та не плач, красна 52.

Цікавий ще й той спосіб повторення, коли повторене слово в іншій формі, часто в пестливій, особливо при кличних словах. Напр.: Ой місяцю, місяченьку, зайди за комору („Труди“, V. 53). Ой джигун, джигун, джигунець, який гарний молодець 1125. Ой бабуню, бабусенько, яка ти недбала 1130. А дідуню, дідунечку 1130. Ой дідусю, дідусеньку 1129. Берегом, бережиною найшов я квіточку під ожиною 1146. Ой хмелю ж, мій хмелю, тонкая хмелино 67. Під явором, яворцем стоїть дівча з молодцем 70. Ой де ж ти будеш ночувати, хлопчино, хлопчиночко? Ой в темнім лісі на орісі, дівчино, дівчиночко 94. Ой морозе, морозенку, добрий чоловіче 113. Ой соколе, соколочку, не жури мою головочку 158.

В народній поетичній мові цікаві ще

ті випадки, коли при повторенім слові додається прикметника — епітета. Напр. у піснях: Запрягайте коні в шори, коні вороні, доганяйте літа ж мої, літа молоді 83. Ой Василю, Василечку. мій любий Василю 105.

Повторення цілого речення в народній поезії — звичайна річ. Напр. у піснях („Труди“ V): Нова церква, нова церква, а старі пороги 93. Нехай доять, нехай доять, до череди гонять 99. Батько старий, батько старий, на світі нажився 99. Гарно грає, гарно грає, ще краще співає 110. Голуб сивий, голуб сивий, голубка сивіша 110. За річку за Донцем, та за річку за Донцем стоїть дівка з молодцем 87.

Зазначу тут ще ту дуже часту форму повторення в народній поезії, коли при повторенні вставляється перечка *не*. Форм цих дуже багато, напр.: Нехай мене, молоді, ніхто не займає, хоть займає, не займає, — нехай не цілує 12. Ой високо, соколоньку, до неба літати, ой далеко, козаченьку, до осені ждати; хоч високо, не високо, — треба долітати, хоч далеко, не далеко — треба дождати 103. А я тобі, Василю, сорочечку пошю, хоч пошю, не пошю, — люби, серце Василю 1122. Може з ким сварився? Хоч сварився, не сварився, аби я не бився 110. Хоч хочете, не хочете, — треба привикати 27. Я хоч чула, хоч не чула, не обізвалася 51. Ой хоч же я тацька, не тацька, таки моя врода козацька 1128. Чом на тобі, кавалеру, сорочка не біла? Ой чи біла, чи не біла, то тобі не діло 106. Ой чи змита, чи не змита, аби не побита 57. Ой чи пити, чи не пити, чи по столу покотити 1105. А вже буде, чи не буде, — з хорошою легче буде 31. Люблю, не люблю, — що ж тобі питати 89. Люди роблять, не роблять, та й хорошенько ходять 119. Хоч убога, не убога, та в батька дитина 170. Хоч хочете, не хочете, — треба привикати 7. Чи спав, чи не спав, — третього дня в полудні встав 1172.

Ця форма повторення з *не* дуже часта взагалі в живій українській мові, чому часта вона й по творах найрізніших письменників. Так, у Р. Леонтовича: „На

прю“ 1937 р. ст. 88 читаю: Впав, не впав, але гарний хлопець.

Або ще такі форми з *не*: З тобою говорю та й не наговорюся 103. Терен, терен, та не хміль, прийшов милий, та не мій 13. Ой у саду вишня, чому не черешня, кохалися-любилися, чому ж не беремся 121. З дівчиною ніч простою, — не наговорюся 131. Не так голос, не так голос, як тихая мова 1123.

Шевченко глибоко знав народні пісні, знав усі форми повторення й на кожному кроці вживає їх у своїм „Кобзарі“. Подам тут тільки деякі з них:

а. Плавай, плавай, лебедонько, по синьому морю, рости, рости, тополенько, все вгору та вгору 40. Періщили, періщили, аж пір'я летіло 70. А тому, тому на світі 30. У гаю, гаю вітру немає 72. Недавно, недавно у нас в Україні 10. Сумно, сумно серед неба 91. Довгодовго все йшла 23. Ледве-ледве дیشه 14. Поглядає — нема, нема 15. Слава не поляже, не поляже, а розкаже 45. Як би то ви встали, встали, подивились 78. А Україна навіки, навіки заснула 126.

б. Вітре буйний, вітре буйний, ти з морем говориш 7. Доню моя, доню моя, цвіте мій рожевий 17. Думи мої, думи мої, лихо мені з вами 50. Найди її, найди, привітайся 17. Найду свою жінку, найду жінку, почастаню 50.

в. Буде лихо, буде! 21. Знаю його, знаю! 22. Згада козак Гетьманщину, згада та й заплаче 50. Гине шляхта, гине 88. Гомоніла Україна, довго гомоніла 90. Біга Катря боса лісом, біга та голосить 30. Згадаю Енея, згадаю родину, згадаю — заплачу 11.

г. Заплаче злодій, лютий злодій 10. Прийми мою мову немудру, та щирю, прийми, привітай 10. 11. Нехай усміється душа на чужині, хоч раз усміється 11. Плач же, серце, плачте, очі 32. Мавш крила, мавш силу 53. А за раду — спасибі вам, за раду лукаву 61. Літа орел, літа сизий понад небесами, гуля Максим, гуля батько степами, лісами 83.

Народня мова знає найрізніші форми повторення слова, але я подав тут тільки найчастіші з них.

Іван Огієнко.

Як навчати правопису.

Кожний, хто мав нагоду вчитися сам, або вчити когось якоїнебудь мови, знає, які труднощі натрапляються при навчанні правопису. Знають це головню вчителі рідної мови. У навчання правопису треба вкласти багато труду, а висліди часто дуже мізерні.

В чому лежить трудність навчати правильно писати? Поперше, в самому предметі, подруге, в тому, що при навчанні правопису часто послуговуємось злим методом. Звичайно вважається, що найкращий спосіб навчити когось орфографічно писати — це диктант. Але досвід показав, що цей метод не веде до цілі, навпаки — він часом шкідливий. Тому то останніми часами взялися за випрацювання методу, що влегшив би навчання правопису. Цей новий метод спирається на досвідній дидактиці та знанні психології дитини.

Отже, праця в цьому напрямі показала, що найкращий метод — це переписування текстів і то не друкованих, а писаних, або хоч би зближених формою літер до письма.

Чому якраз цей метод найкращий? Щоб це зрозуміти, слід застановитися, що таке людська мова? Людська мова — це спосіб думати при допомозі звукових символів — слів. Язиковий спосіб думати ґрунтується на тому, що з позаязиковими виображеннями (виображення предметів, понять, сіх і т. п.) лучимо виображення звуків або їх сполук. Отже, слово, як виразник думки, розбивається на два складники: 1 складник позаязиковий, — цебто виображення реального предмету, й 2 язиковий — символ того позаязикового виображення. Коли займаємося аналізою язикового (мовного) виображення, то переконаємося, що воно складається з виображень звучневих (фонетичних), т. зв. фонематів, та виображень письмових (графічних), т. зв. графематів. Бо кожне слово можемо передати при допомозі звуків (мови), або при допомозі значків, літер (письмо). Коли ж тепер ближче прослідити фонемати, то виявляється, що вони складаються з вражень слухових, які відбираємо вухом, і

м'язево-рухових, що їх виконують під час говорення мовні знаряддя. Коли ж взяти графемати, то вони складаються з вражень зорових (коли читаємо написане) і м'язево-рухових (рух руки при писанні).

Отже, язикове виображення складається з:

фонемати	}	1) виображ. виговорних, цебто рухів знарядів мови.
		2) виображ. слухових.
графемати	}	3) виображ. графічних, цебто рухів рук при писанні.
		4) виображ. зорових, що їх відбираємо при читанні.

Підстава писання — це рухи м'язеві руки. Бачимо це з того, що деякі люди мають недугу т. зв. аграфію. Вона не дозволяє їм писати, хоч колись вміли це робити. Вони знають вигляд літер, уміють їх читати, але не можуть виконувати відповідні рухи, щоб їх написати.

В навчанні правопису прямуємо до того, щоб писати добре, не приводячи на думку правописних правил. Знаємо дуже добре, що знати напам'ять правила — це ще не значить вміти орфографічно писати, так само, як знати граматичні правила, це ще не значить вміти добре говорити якоюсь мовою. Прямуємо до того, щоб писати добре, не усвідомлюючи собі правописних правил, щоб писати автоматично, з привички.

Який психічний процес відбувається при писанні? З уже сказаного знаємо, що виображення позаязикове можемо віддати його символом-виображенням язиковим двома дорогами: письмово та слухово. При писанні переходимо від виображення позаязикового до графічного (письмового) або за посередництвом виображень слухових, коли пишемо те, що чуємо, або зорових, коли пишемо, що бачимо.

Але досконале писання полягає на тому, що пишемо те, що думаємо, цебто прямуємо до того, щоб дійти від виображення позаязикового безпосередньо до виображення графічного (письмового). Стараємося виминути посередництво виображень слухових, чи зорових. Але

щоб цю досконалість осягнути, мусимо перейти через цілий ряд відповідних вправ. Зразу мусимо згодитися на посередництво виображень слухових чи зорових. Йде про те, котра дорога краща.

Хтось може сказати: наш правопис фонетичний, цебто пишемо так, як вимовляємо, отже немає різниці між тим, чи від позаязикових виображень доходимо до письмових за посередництвом зорових, чи слухових, бо зорові = слуховим. Але це тільки позірно так, бо наш правопис не зовсім фонетичний. Візьмімо кілька прикладів, пишемо: книжка, вимовляємо: книшка; великдень вимовляємо велидень, просьба, фонет, прозьба; воук фонет. воук, теж фонет. теш і т. д., а мільйон, багатство, кращий, пишуть на різні лади.

Отже, коли б ми при навчанні ортографії послуговувалися диктатами, цебто доходили від позаязикових виображень до графічних через слухові, то дійшли б до помилкових вислідів тому, що дуже часто в нашому правописі означуємо не ті звуки, що їх вимовляємо, нпр.: книшка // книжка. Тут правопис іде в розріз із вимовою ш // ж. Бачимо, що виображення слухові стали б навіть за перешкоду.

Тому то, навчаючи правопису, мусимо передавати виображення позаязикові на

писаневі, спираючися на виображення зорових, а не слухових. Через те навчання правопису треба сперти на переписуванні, а не на диктанті.

Текст, що на ньому вчимося писати, мусить мати букви, що виглядом зближалися б до письма, щоб процес лучити виображення зорові з графічними йшов безпосередньо, а не зупинявся ще на перекладанні виображень буков друкованих на писані. Текст треба читати уважно, зо зрозумінням. Не можна переписувати механічно, бездумно, бо така праця не дасть вислідів. Так само не переписувати літеру за літерою, але схоплювати цілість слова, усвідомлювати собі поодинокі букви у їх зв'язку в цілому слові. Текст повинен становити якусь одну логічну цілість, а не складатись із поодиноких слів чи речень без жодного зв'язку. Важне теж, щоб був цікавий для молоді. Щоб діти краще опанували правопис, добре лучити ортографічні вправи зо словотворенням: книжка, книшка, книж-ечка, просьба, прозьба, прос-ити.

Правописні правила теж сповняють важну ролю, але тільки допомічну. Не можуть бути ціллю самі в собі. Вартість їх лежить у тому, що дають орієнтаційні вказівки й контролюють написане.

Стрий. М-р Володимир Барагура.

З первопочинів світу.

1 і 2 розділи Книги Буття.

Добрий переклад св. Письма — це ознака повного культурного життя дозрілої нації. Кожна нація пильнує перекласти св. Письмо, поперше, якнайвірніше з його первооригіналу, подруге — перекласти якнайкращою літературною мовою, і потрете — поширити цей переклад у найгустіші маси людські. Робиться це для того, щоб народ навчався не тільки найвищої християнської правди, але щоб він навчався водночас і найкращої своєї літературної мови. Скажемо, англійці та німці цілі віки навчалися своїй літературній мові власне з перекладів св. Письма.

Книги Старого Заповіту ми маємо

в двох новіших перекладах — давніший П. Куліша та новіший — о. д-ра Яр. Левицького (з 1933 року, тільки П'ятикнижжя Мойсея). Переклад П. Куліша занадто далеко відбігав від єврейського оригіналу, дуже часто зовсім невірний, бо не зроблений із першоджерела, але він писаний для свого часу дуже доброю літературною мовою. Це провина нації, що вона не дала до рук поколінням цього перекладу, щоб навчалися й аврамової мови!

Новий переклад Мойсеєвих Книг о. Яр. Левицького зроблений не з оригіналу, і навіть не з грецького перекладу, а вже аж із Вульгати, — це всупереч

усім традиціям українського народу! Переклад о. Яр. Левицького дуже невірний, а до того писаний місцевою нелітературною мовою.

Недавно появилася переклад Псалтиря Варшавського Наукового Інституту, зроблений за старою московською ортодоксійною традицією. Кращі ієрархи та вчені російські десятки літ боролися за переклад Старого Заповіту з його праоригіналу єврейського, а не грецького, як відомо — дуже невірною перекладу. І добилися того, що тепер мають російський переклад головню з мови єврейської. Варшавський Науковий Інститут вернувся до старих московських традицій і дав переклад (часто дуже невідповідний) з мови грецької.

Ніби виключну канонічність грецького тексту в Росії підтримував силою тільки царський уряд. Боротьба проти цієї нелогічності зайшла була так далеко, що р. 1858-го навіть московський митрополит Филарет написав таке: „Вселенская Церковь ни на какомъ соборѣ, ни черезъ кого изъ св. Отцевъ не изрече такого правила, чтобы въ изъясненіи Священнаго Писанія держаться исключительно текста семидесяти толковниковъ, съ устраненіемъ текста єврейскаго“ (див. Проф. Ф. Елеонскій: По поводу 150 лѣтія Елисаветинской Библии, 1902 р.).

Як бачимо, — ми ще не погодилися навіть про праджерело своїх перекладів. Ми цих перекладів не пускаємо в народню гушту, а тому вони позістаються без жодного впливу на нашу літературну мову. Це сумне явище, що не дав змоги нашій літературній мові нормальніше розвиватися, як не дав змоги широким масам глибше й правдивіше християнізуватися.

Нижче подаю свій переклад двох початкових розділів із Біблії, із Книги Буття (по-євр. *Beḡ šit*), — вони величні своїм змістом, бо торкаються первочинів світу. Зробив я цей переклад із єврейського праоригіналу, пильнуючи якнайвірніше віддати його, а разом із тим віддати його сучасною літературною мовою. До перекладу подаю замітки для ліпшого зрозуміння єврейського тексту. Часом рівняю з пере-

кладом К. (Куліш) та о. Л. (Яр. Левицького).

В українській літературі не було ще перекладів із давньоєврейського оригіналу, — мій переклад (цілого Старого Заповіту) буде перший, і вже тому він заслуговує на спокійнішу оцінку фахівців. Те, чого нема в оригіналі, а що потрібне для кращого зрозуміння тексту, подаю в цілому світі прийнятим способом — курсивом (писаним письмом).

1. Створення світу.

1. 1. В початку Бог створив¹ небо й землю.

2. А земля була зовсім пуста² та порожня³, і темрява над праокеаном⁴, і Дух Божий⁵ носився⁶ поблизу поверхні⁷ води¹³.

3. І сказав Бог: „Хай станеться світло!“ І сталося світло⁸.

4. І побачив Бог світло, що добре воно, — і Бог відділив поміж світлом та поміж темрявою⁹.

5. І Бог кликнув на світло: День¹⁰,

¹ Євр. *bara* — створив. ² Євр. *tohu* — зовсім пусте й порожнє місце; перекладати тільки „порожня“ — мало. ³ Євр. *vohu* значить майже те саме, що й *tohu*. ⁴ Євр. *tehom* неясне, — це те, з чого повстав океан, праокеан; таким чином, за Біблією, праокеан — початок життя, а це згоджується й з науковими дослідженнями; *tehom* ще перекладають: безодня, хаос. ⁵ Цілий перший розділ книги Буття елогістичний, де бто в нім вгадується тільки *Elohim* Бог, а не *Jehovah* Господь. ⁶ Євр. *merachefet*, дієприкметник, дуже неясний, звичайно перекладають: носився близько, *επεφέρετο*, *ferebatur*, але це зовсім не віддає євр. слова *merachefet*, що значить „висиджувати яйця як квочка“, може було якесь давнє оповідання про створення світу, як висиджування.

⁷ Євр. *al reph hammajim* — на обличчі води, тут — на поверхні води, над поверхнею води.

⁸ К. неправильно: „Настань, світло“; Л. невідповідно: „Нехай буде світло. І настало світло“, бо в євр. *jehi* — *vajjehi* один і той сам певн. Євр. *or* — це „світло“, а не „світ“, як перекладає К. ⁹ Євр. *vajjavdel Elohim ben haor u ven nachošech* дуже яскраво: „Відділив Бог поміж світлом та поміж темрявою“; у К. зовсім неясне: „розлучив світ із темрявою“, а в Л. блідше: „відділив світло від темряви“; цікаво, що К. і Л. пропустили тут слово „Бог“, а воно є і в євр., і в гр. тексті. ¹⁰ В євр. тексті дуже образиво: кликнув (*vajjikra*), слово „День“ (*jom*), в євр. відмінок назовний; у К. недобре: назве. Що *vajjikra* це „кликнув“, пор. Буття 26. 9: „І кликнув (*vajjikra*) Авімелех Іцхака“. Пор. ще наше: „Як тебе кличуть“, чи: „як тебе кликати“?

а на темряву кликнув Він: Ніч. І минув вечір, і минув ранок, — день перший¹¹.

6. І сказав Бог: „Нехай станеться твердь¹² посеред води, і нехай відділяє вона між водою й водою“¹³.

7. І Бог твердь учинив¹⁴, й відділив між водою, що під твердю вона, й між водою, що над твердю вона. І сталося так.

8. І кликнув Бог: „Небо“ на твердь. І минув вечір, і минув ранок — день другий.

9. І сказав Бог: „Нехай ізбереться вода¹⁵ сподід неба¹⁶ до місця одного, й нехай суходіл стане відний“¹⁷. І сталося так.

10. І кликнув Бог на суходіл: „Земля“, а на місце зібрання води кликнув Він: „Море“. Й Бог побачив, що добре воно.

11. І сказав Бог: „Нехай земля вродить траву, ярину¹⁸, що насіння вона розсіває, дерево овочеве, що за родом своїм плід приносить, що в ньому насіння його на землі“. І сталося так.

12. І земля траву видала, ярину, що насіння вона розсіває за родом її, і дерево, що насіння його в ній за родом його. Й Бог побачив, що добре воно.

13. І минув вечір, минув ранок, — день третій.

14. І сказав Бог: „Нехай будуть світила на тверді небесній для відділення поміж днем і поміж ніччю, і нехай вони

стануть знаками, і часами усталеними, і днями, й роками.

15. І нехай вони стануть на тверді небесній світилами, щоб світить над землею“. І сталося так.

16. І вчинив¹⁴ Бог обидві світилі великі¹⁹, — світило велике, щоб воно панувало над днем, і світило мале¹⁹, щоб воно панувало над ніччю, також зорі.

17. І Бог умістив їх на тверді небесній, щоб світили вони над землею,

18. і щоб панували над днем та над ніччю, й щоб відділювали поміж світлом та поміж темрявою. Й Бог побачив, що добре воно.

19. І минув вечір, і минув ранок, — день четвертий.

20. І сказав Бог: „Нехай вода виродить²⁰ дрібні істоти, душу живу, і птаство, що літає воно над землею під небесною твердю“²¹.

21. І створив Бог великі риби, й всяку душу живу повзючу, що її вода виродила за їх родом, всяку пташину крилату за родом її. Й Бог побачив, що добре воно.

22. І поблагословив їх Бог, кажучи: „Плодіться й розмножуйтеся, і наповнюйте воду в морях, а птаство нехай на землі розмножується“.

23. І минув вечір, і минув ранок, — день п'ятий.

24. І сказав Бог: „Нехай видасть земля живу душу за родом її, скотину й повзюче, й земну звірину за родом її“. І сталося так.

25. І вчинив¹⁴ Бог земну звірину за родом її, і скотину за родом її, і все земне повзюче за родом його.

¹¹ Евр. доба починалася з вечора (як тепер евр. субота починається з вечора п'ятниці), тому: „і минув вечір, і минув ранок“. Евр. *jom eschad* — день один, але *eschad* у ряді інших порядкових числівників сам став порядковим, тому в Л. „день один“ невідповідно. ¹² Евр. *gakia* — щось убите, утоптане, тверде, лат. *firmamentum*, гр. *στερέωμα*. ¹³ Евр. *majim* — це форма двійного числа, по-нашому „вода“, а не „води“, і нема потреби вживати тут множини; так само *šamajim* — двійне число, небо (старе „небеса“). ¹⁴ Евр. *vajjaas* — учинив, а не „створив“, як дають К. і Л.; для „створив“ евр. Біблія дає слово *bara*. ¹⁵ У К. неправильно: „зберись, вода“. ¹⁶ Евр. *mittachat haššamajim* — сподід неба; у К. і Л. неправильно: під небом. ¹⁷ Недобре у К.: по-явися, суходоло, і в Л.: нехай явиться суша; в евр. не явиться, а „стане видний“. ¹⁸ Евр. *deše, esev* — траву, ярину, обидва вирази дуже близькі, синонімічні; у Л. „траву, що зеленіє“ не відповідає евр. тексту.

¹⁹ На основі цього місця в Талмуді твердиться, що Бог спочатку сонце й місяць вчинив був однаковими, але місяць ніяк не міг погодитися з сонцем і пішов до Бога на скаргу; Бог розсудив так, що місяць став меншим. ²⁰ У Евр. *išreci* — надвичайно мальовничий вираз: нехай зародить, нехай виродить, як рій пчіл; у Л. „нехай видадуть“ зовсім бліде; цікаво, що й сучасна наука виводить живе з води; у К. поетично: „заграйте, води, душами живими“. ²¹ Це джерело, звідки — через скорочення — в Старім і Новім Заповіті птахи звуться „небесними“, — треба: піднебесні або просто „повітряні“, бо єврейське небо зачиналося зараз над землею; вираз „птахи небесні“ дуже баламутний, бо невірний читач приймає їх за анголів.

2. Створення Людини.

26. І сказав Бог: „Учинімо²² Людину²³ за образом нашим, щоб як наша подоба була, й хай панують²⁴ над морською рибою, і над птаством повітряним²¹, і над скотиною, й над усею землею, і над усім повзючим, що поває на землі“.

27. І Бог на свій образ Людину²³ створив²⁵, на свій образ її Він створив, як самця та саміцю²⁶ створив їх.

28. І поблагословив їх²⁴ Бог, і сказав Бог до них: „Плодіться й розмножуйтеся, і наповнюйте землю, здобудьте²⁷ її, і пануйте над морськими рибами, і над птаством повітряним²¹, і над кожним повзючим живим на землі“.

29. І сказав Бог: „Ото дав Я вам всю ярину¹⁸, що вона розсіває насіння, що на цій землі, і кожне дерево, що плід дерева в нім, що вони розсівають насіння, — нехай буде це вам на їду.“

30. І земній усій звірині і цілому птаству повітряному, і кожному, що поває на землі, що душа в нім жива, — ціла зелень яринна¹⁸ для них на їду“. І сталося так.

31. І побачив Бог все, що вчинив. І ото, — вельми добре воно! І минув вечір, і минув ранок, — день шостий.

3. Друге оповідання про створення світу²⁸.

2. 1. Й були скінчені небо й земля, і всі їхні світила²⁹.

²² Евр. *naaseh* — учинім, а не „створім“, як у К. і Л. ²³ Евр. *adam* — людина, не конче чоловік; з цього *adam* через непорозуміння греки зробили Адама! Див. 42. прим. ²⁴ Евр. *ve jirdu* — нехай панують, множина, дуже важливе місце, бо свідчить про створення чоловіка та жінки разом (?); взагалі ж у першій редакції створення світу (цебто в 1-м розділі Книги Буття) нічого не говориться про окреме створення жінки. ²⁵ Евр. *vajjivra* — створив. ²⁶ Евр. *zachar* і *pekevah* — самця й саміцю (а не чоловіка й жінку), пор. кн Буття 6.19: Бог наказує Ноахові взяти до себе до скрині зо всього живого подвоє: „*zachar* і *pekevah*“ — самця й саміцю. ²⁷ Евр. *shiv-šuha* — здобудьте, підбійте, опануйте; у Л. володійте“ не точно. ²⁸ Другий розділ книги Буття сильно різниться від першого, — це друга версія, де маємо звичайне *Jehovah Elohim* — Господь Бог, а не саме *Elohim*, як у розділі першій. ²⁹ Евр. *sevaat* — „військо небесне“, цебто: сонце-місяць-зорі, небесні світила; невідповідно в Л. (прикрасу) й К. (воїнство).

2. І скінчив Бог дня сьомого працю Свою, яку Він учинив. І Він відпочив у дню сьомім від цілої праці Своєї, яку був учинив.

3. І поблагословив Бог³⁰ день сьомий. і його освятив, бо в нім відпочив Він від цілої праці Своєї, яку, чинячи³¹, Бог був створив.

4. Це ось історія³² неба й землі при їх створенні³³, в дні, як Господь Бог вчинив³⁴ небо й землю.

5. Й не було на землі жодної польової рослини, і жодна яринна польова не росла, бо на землю дощу Господь Бог не давав, й не було чоловіка, щоб порати землю.

6. І пара³⁵ з землі піднімалась, і поїла всю³⁶ землю.

4. Друге оповідання про створення Чоловіка. Рай.

7. І вформував³⁷ Господь Бог порох з землі на Чоловіка. І віддих життя вдихнув в ніздрі³⁸ його, — і став Чоловік живою душею.

8. І садка³⁹ насадив Господь Бог ув Едені на сході, і там помістив Чоловіка, що його вформував³⁷.

9. І зростив Господь Бог із землі кожне дерево, принадне на погляд і смачне на їду, і дерево життя посеред садка, і дерево знання добра й зла.

10. І річка з Едену виходить, щоб поїти садка. І звідти розділюється і стає чотирьомя початками вона.

³⁰ У Л. це слово опущене; в евр. і гр. тексті воно в. ³¹ Евр. *la asot* (для чинення, щоб чинити) чи не зайве вставлення. ³² Евр. *toledot* — потомки, роди, історія родів, історія, утворення; у К. і Л. „початок“ не точно. ³³ Евр. *be hibbaream*; у Л. „коли вони сталися“ значна помилка, а може й ересь, бо небо й земля створені (Богом), а не „сталися“. ³⁴ Евр. *be jom asot* — у день учинення; у К. і Л. неправильно — сотворення. ³⁵ Евр. *ed* — хмара, пара, джерело, хвиля, поток. ³⁶ Евр. *kol-repe haadamah* — все обличчя землі, цебто всю землю. ³⁷ Евр. *vajjiser* — надзвичайно важливе місце: не створив, а вформував; евр. текст подає: „І Господь Бог уформував земний порох на Людину“. ³⁸ Евр. *be arav* — у ніздрі, а не „в лице“, як неправильно у Л. ³⁹ Евр. *gan be Eden* — садок ув Едені, в Талмуді — рай; у Л. „рай розкоші“ невідповідне, треба або „рай“, або „садок розкоші“, або „садок ув Едені“. Слово *Eden* за грецьким переробили на *Edem*, ніби „розкіш“.

11. Ймення одніму Пішон⁴⁰, — оточує він цілу землю Хавіла, що там золото.

12. А золото тієї землі добре; там бделій і камінь онікс.

13. Ім'я ж другої річки Гіхон, — вона оточує цілий край Етіопії.

14. А ім'я річки третьої — Тігр, — вона протікає на сході Ашшурю. А річка четверта — вона Евфрат.

15. І взяв Господь Бог Чоловіка, і в Едєнському саді вмістив був його, щоб поправ його та його доглядав.

16. Й наказав Господь Бог⁴¹ Чоловікові⁴², кажучи: „Із кожного дерева в саді їсти — ти їстимеш.

17. Але з дерева знання добра й зла — не їж ти від нього, бо в день їжі твоєї від нього померти — помреш⁴³.

5. Єва.

18. І сказав Господь Бог: „Не добре, щоб був Чоловіку самотнім. Учиню⁴⁴ йому поміч, подібну до нього“.

19. І вформував³⁷ Господь Бог із землі всю польову звірину, і всептаство повітряне, і до Чоловіка⁴² привів, щоб побачити, як він їх клікатиме. А все, як покличе до них Чоловік, до живої душі — воно ймення його.

⁴⁰ Євр. Pišón; греки не знають ш, тому передали це *Πισών* (вимовляли Pison); але ж ми маємо і ш, і чисте π! ⁴¹ Ці слова дав євр. і гр. текст, їх нема в Л. ⁴² Євр. haadam, гр. текст тут уперше дав *Ἀδάμ*, а звідси й пішло ім'я Адам. Повстання зовсім неслухає, бо євр. adam визначає „людина“, „чоловік“; колиб це adam було власне ім'я, то євреї мали б його, а між тям вони його й тепер не мають зовсім; євр. родівник ha ніколи не ставиться при власному імені, а тут якраз маємо ha-adam, а це свідчить, що це не власне ім'я. ⁴³ Євр. mot — tamut „померти — помреш“, (пор. в вірші 16: „їсти-їстимеш“), це відомий гебраїзм, де іфійатив звичайно відкидається, якщо не захоуємо цілої форми; переклад Л. „смертю помреш“ за гр. текстом — недоладний (а чим це можна померти, крім „смертю“?).

20. І закликав Чоловік іменá всій скотині, іптаству повітряному, і всій польовій звірині. Але Чоловікові помічі Він не знайшов, щоб подібна до нього була.

21. І вчинив Господь Бог, що на Чоловіка був спав міцний сон, — і заснув він. І Він взяв одне з ребер його, і м'ясом замкнув замість нього.

22. І розбудував⁴⁵ Господь Бог те ребро, що був взяв з Чоловіка, на жінку, і привів її до Чоловіка.

23. І сказав Чоловік: „Цим разом⁴⁶ вона — кість від костей моїх, і тіло від тіла мого. Вона Чоловіковою⁴⁷ буде зватися, бо взята вона з Чоловіка.

24. Покине тому чоловік свого батька та матір свою⁴⁸, та й пристане до жінки своєї, — і стануть вони одним тілом“.

25. І були вони двоє нагі, Чоловік і його жінка, й вони не соромилися.

6. Ще згадка про створення Людини.

5. 1. Оце книжка нащадків Людини. Того дня, як створив Бог Людину, Він її учинив на подобу Свою.

2. Самцем і самицею²⁶ їх Він створив, і поблагословив їх. І в той день, як були вони створені, кликнув¹⁰ Він їхне ім'я: Людина⁴⁹.

З давньоєврейської мови переклав Іван Огієнко.

⁴⁴ Євр. eeseh — вчиню (перша особа однини), а не створім (перша особа множини), як у тексті грецьким та латинським. ⁴⁵ Євр. vajiven — збудувати, розбудувати, а не „сотворив“, як у Л. ⁴⁶ Євр. harraam, у Л. чомусь опущено. ⁴⁷ Тут у Євр. тексті гра слів: іш — чоловік, а вона, що з чоловіка — iššah, цебто чоловічиця, в польськ. було б: mał-meżatka. ⁴⁸ Євр. et-imto матір свою, так і в тексті грецьким, а в Л. нема „свою“ — за Вульгатою. ⁴⁹ Євр. adam — людина, чоловік, гр. *Ἀδάμ*; див. примітки 23 і 42.

Лицарі на спочивку¹.

Займище Сокири й його спільників — це були широкі, скільки оком ски-

¹ Це розділ із нового історичного роману С. Черкасенка: „Блиснем шаблями, як сонце в хмарі“ (роман цей — продовження роману „Пригоди молодого лицаря“). Роман писаний зразковою літературною мовою. Р е д а к ц і я.

неш, пологи, з трьох боків оточені густим мішаним лісом, з пишною оболонню, положеною все ж таки досить високо над річкою. Отже, хіба за найбільшої поводи могла вода поняти тую оболонь, та й то, мабуть, злегка. Не зважаючи на це, хуторські хати з усяким

іншим господарським будівництвом по дворах, городи, садки, токи тощо бачно уряджені були на підвищенні під самим лісом, хоч і недалеко від берега. Посеред хутора стояла найбільша й найкраща, вкрита очеретом, рублена хата самого основоположника цієї осади, з красним піддашшям над ганком та з мальованими віконницями, з молодим вишником і квітником перед нею, та з оборою, клунею, стайнею, хлівами, коморою, током, ожередами соломи й сіна за нею; за цим усім був великий горód. І хату і всю селитьбу огорожено було міцним, гарним частоколом.

По один і по другий бік Сокириної селитьби так само урядилися по дві селитьбі інших канівчан. Різнилися вони від Сокириної тільки тим, що хати були трохи менші, та й побіля хат усе й усього було менше, й усякий, хто вперше попадав на хутір, одразу міг з одного погляду зміркувати, де саме та вісь, що коло неї обертається все хуторське життя.

Без обрад, без виборів, якось само собою сталося так, що вся невеличка сокириницька громадка визнала зверхність Сокирину над собою й уважала старого запорозького діда за свого старшого й навіть за суддю. І старий вояка не раз добротливо сміявся з цього свого старшинування.

— А що, синку, — говорив він при всіх Павлові, — перебіг ти мені дорогу до отаманування на Січі, а тепер я тобі віддячив: корись, хоч не хочеш, а то звелю до гармати прикувати!..

Всі сміються було, й тільки Василиха, що, як то кажуть, дух за сином ронила, озветься було ніби сердитим словом:

— І таке вигадав — півтора людсько го!.. Коваль вирискався.. Краще язика свого прикував би до чогось, не дарма ж люди кажуть: не кується, дак плещеться.

— Не коваль, стара, — піддрочував старий запорожець, — не коваль, а сам кошовий!

— Аякже, чи не кошовий! — не мовчала Василиха. — Кошовий, бо остався на кошу.

Хуторяни були люди працьовити, згідливі, тихомирні, тому й Сокирі рідко

доводилося виступати за суддю. А коли й виникала вряди-годи якась незгода між ними, чи теє непорозуміння, то суд був дуже простий. Сокира запрошував обох сусідів у хату, велів невістці подати на стіл по чарці й закусити, а коли „жалобливая сторона і отпорная“ випивала по одній, по другій [а далі, мовляв, ще й ще на ще, суддя тим часом, незважно для позивальників, то тим, то іншим питанням справляв тихомирну бесіду на предмет незгоди, обмірковуючи його з усіх боків разом із ними й разом же таки вишукуючи в розмові спосіб, щоб його якось залагодити, не скривдивши ні тієї, ні другої сторони. Дивись, поки там трохи підкріпилися, вже й справа ставала для всіх ясна, й позивальники дякували за хліб, за сіль, за пораду, зніжковіло перепрошували, що полізли турбувати поважну старість нічого не вартими дурницями, наче діти, й приязно розмовляючи, розходилися з двору. Старий тільки посміхався, попихуючи люлечку, й кидав їм услід:

— Нічого, нічого, яка там турбація... Ходить собі здорові, а сваритися не треба, — навіщо?... Адже згода буде, а незгода руйнує.. Нехай наші вороги сваяряться!..

Інша річ була з бабами. Та й не звик старий, або краще — одвик за двадцять років козакування розбиратися в жіноцьких відносинах і сварках. А до цього ще й отой запорозький звичай — вважати жінку за істоту нижчого розбору — ще не видихався зовсім із старого. Тому й жіноцьких сварок та непорозумінь ніколи він не брав поважно. Коли прибігали до нього, кричучи й галасуючи на все займище, жінки, й прохали, щоб він розсудив їх, то Сокира запалював люльку, сідав на призьбі й говорив:

— Ну-ну, розкажіть, за що глека розбили.

Молодиці, чи там баби, розмахуючи руками, одна поперед другої починали вилити перед старим січовим дідом свої скарги й гризоти. Говорили, як звичайно, обидві разом, сварячись і перебиваючи одна одну, а він, пихкаючи люлечку, терпляче слухав мовчки, й тільки ледве помітні бісики сміху в старечих,

але ще гострих очах свідчили, що „суддя“ просто розважається на дозвіллі. Міг так слухати, не обізвавшись ані словом, без кінця-краю. Жінки, висипавши гамірно перед ним усе, що накипіло на серці, й охрипши від крику, як з переполоху, та втомившись і захекавшись від злості, завсіди якимось разом уривали й з подивуванням сердито витріщалися на „суддю“, а по хвилі — одна на одну, ніби питаючи одна в одної, що це за химерний суд, і чого старий дундук мовчить та тільки посміхається.

— Чого ж ви мовчите, діду? — обидві мокрим рядом накривали старого.

— А ви хіба вже все розказали? — питав він, спокійно вибиваючи об чобота люльку й добуваючи з кишені кисета з тютюном, щоб ізнов її набити. — А я так і не розібрав нічого. Ану, розкажіть ще раз з початку...

Молодиці раптом догадувалися, що дідусь кепкує з них, і обидві разом наскокували на нього, забувши й про своє ворогування:

— Як то ще раз?!.. Та що в нас час позичений, чи як, що будемо отут до вечора вам розказувати?.. Десь хата — двері настіж, малі діти пишуть, а ви — ще раз!.. Гарно розсудили!.. До кого ж нам удатися?..

Край „судов“ завсіди клала Василиха.

— Він розсудить, аякже! — говорила стара, виходячи на ганок. — Знайшли розсудця... Йдіть краще в хату, то може до чогось і договоримось.

Молодиці кидали Сокиру й бігли до старої. Вона впускала їх у хату, щось там з ними балакала, покликавши до обради ще й сваху Обеременчиху, Павлову тещу, й за якусь годину втихомирени молодіці поспішали додому, лагідно розмовляючи, немов би й не сварилися ніколи.

Старий лицар ускосом дивився їм у слід і глумливо посміхався.

Такі зрідка сварки й суди виникали здебільша з нечев'я: люди жили в достатках, усього було здобіль, тісноти не було жодної, тож і зачіпатися доводилося рідко. І правду старий говорив про сокиринецькі позви:

— У нас коли й посваряться іноді

сусіди, то тільки за масляні вишкарки.

Павло й хліб робив і господарював у дворі так само запопадливо, але спокійно й розважно, як і воював давніше. Велика сила не вмещалася навіть у його велетенським тілі й шукала виходу. Аж любо та весело було дивитися, коли, бувало, восени або на весні, іде він за плугом, ухопившись дужими, залізними руками своїми за чепіги. Не раз, було, питають, сміючись, один в одного сусіди: чи то бики тягнуть здоровенного, незграбного плуга, чи сам молодий хлібороб власною силою пхав його поперед себе, мов порожню грабарку, одвертаючи широченні скиби чорної, блискучої від заліза, цілинної землі?.. Оре, було, та тільки весело погукує на погонича:

— Ану, бадьоріш, бадьоріш, Андрійку!..

І так у всякому ділі: люди з натуги тієї по́том миються, а йому в забаву. Хто бачив Павла в Каневі парубком, або на Січі козаком, той не пізнав би в цій огрядній, високій, мужній та дужій, мов із спижу литій, постаті хліборобській колишнього завзятого, але разом і соромливого юнака. Свята земля й мирна праця коло неї зробили своє: відчайдушну голову його налили здоровим розумом і розважністю, молоде серце — тихою, міцною любов'ю до своїх, до рідної землі й краю, до рідного люду; а палку огневу душу — свідомістю свого становища й стану та повсякчасною готовістю без жодних вагань виконати, як буде в тім потреба, велику козацьку присягу — вмерти на полі боєвим за рідний край, за його волю й прадідівську віру. І ні він сам, ні батько його ніколи не забували, що вони — перше козаки, а тоді вже хлібороби. Не вважаючи, наприклад, на свою старість, Сокира ще мріяв про те, що старі кістки свої складе на спочив не тут, на хуторі, як звичайний собі гречкосій, а поляже в чистім полі в чеснім бою з ворогами, як правдивий лицар.

Щоб за господарською роботою й клопатами не забути й лицарського ремесла та умілості, батько й син вряди-годи на дозвіллі впоряджали на току справжні герці на шаблях. Дивитися на

ті герці збігалися всі сусіди, в кого не було на той час нагальної роботи. Тільки стара мати не могла звикнути до брязкоту й скреготу гострих шабель і завжди, під сміх своїх і чужих, ховалася в хаті, лаючи свого старого на чім світ.

— Отак, як бачите! — обурювалася Василиха, — на старість виграшки знайшов!.. Старе, як мале, — не сповна розуму... Думала, що поживе вдома по людському й забуде оті свої запорозькі нориви, а він ще й сина призводить на душогубство... Чи видав хто таке, чи чував? — батько з сином знечев'я ризатись завзялися! Пху на твою чубату голову!..

Невістка вибачливо посміхалася на свекрушині прокльони, а сваха брала стару під руку й умовляла не сердитись.

— Буде вам, свахо, гніватись: тільки серце ятрите. Все ж одно вони не послухають... Може їм це треба...

— Аякже, чи не треба! Їм потурай, то требові й кінця не буде: ще й нам з вами звелять одна в одну з мушкетів палити... Не дарма ж назбирали того добра...

Герць точився далі, шаблі сичали, як гадюки, скреготали, й Василиха з жахом затуляла вуха й тікала в хату, щоб і не чути цього. Обеременчиха, сміючись, поспішала за нею, щоб не лишати старої насамоті з її гризотою. Тільки Оріся, Павлова дружина молода, держачи дитину на руках, стояла спокійно й з журною усмішкою стежила за лицарським змаганням двох велетнів. І ясним розумом і ніжним серцем жіноцьким знала вона, що криється за цими герцями, а знаючи — ще тісніш тисла до грудей своє немовля. Ні словечка ніколи ремства чи докору, — Боже крий!.. Так треба, а коли треба — то так повинно бути... І тільки палке, хоч може й позасвідоме бажання, або краще позасвідоме полум'яна молитва бреніла в її матерній душі, щоб Господь милосердий віддалив, якщо не на безвік, то хоч якнайдалі, тую страшну хвилю, коли оці хатні безкровні герці та перенесеться в чисте поле й обернеться їх у жорстоку січу з ворогом. Не висловлювала цього ніколи, не думала навіть про це, — так

треба, мовляв, — лише відчувала; й це відчуття накидало на її ясну, як літній погожий день, усмішку легеньку скорбну тинь.

Але кому найбільше втіхи було з отих герців на току, дак це Петрикові й Марійці. Йому йшов сьомий годочок, а їй п'ятий. Хлопчик був чорнявий, як жушок, а дівчинка білявенька, як шовковисте волоття, з оченятами, мов дві волощі в житті. Хлопчик у батька, дівчинка в неньку. Грالیся й бігали завжди обойко, мов прив'язані одне до одного: де одне, там і друге. Вони крутилися коло герцівників на певній відстані, забігаючи то з одного, то з другого боку, щось щebetали палко, захоплювалися не гірш за самих герцівників і сповняли повітря дрібним та рясним, як дзвіночки, сміхом. А запалившись часом, і сами хапалися за патички й ставали до герцю, поки сполохана мати не нагукає було, щоб покидали свої „шаблі“, аби очей одне одному не повиштрикували. Дивилися люди й на малих і сміялися:

— Що то козацька кров, — казали, не встигло на ті ноженята зіп'ястись, а вже й воно до герцю... Чудасія!..

А ще більше втіхи було хуторянам, коли батько й син виводили з стайні окульбачених огирів, виїздили ними з двору на луки, на рівне, й розігнавши їх один проти одного, стиналися, здавалось, не на життя, а на смерть. Дух спирало в глядачів, коли розбуяні, гарячі коні, шійроко роздуваючи ніздрі й мечучи іскри налитими кров'ю очима, зводились на задні ноги, а старий і молодий лицарі намагалися без милосердя зарубати один одного гострими шаблями.

— І нехай Бог милує! — говорили жінки, — яке страхіття... Невже й на війні так ото?..

Чоловіки сміялися.

— Ні, мабуть, — казали, — там не б'ються, а чоломкаються з голомозим татариним чи турчиним.

А то ще поставлять, було, серед луків опудало якесь і з усього розгону з коня беруть його на списа, тільки ногами та руками в повітрі затріпоче. Люди регочуть, а батько з сином, після вся-

кого такого наскоку на тебе опудало, по-важно про щось радяться, знову ставлять його й знову влучають у нього з коня списом.

Козацька справа — річ заметлива, тож

нема нічого дивного, що хуторська малеча, бачучи часто ці лицарські вправи, сливе ні в що інше й не гралася, як тільки в війну „шаблями“ та „списами“.

С. Черкасенко.

Мова в творах М. Черемшини.

IV. Морфологія.

1. Родівник. Не тільки в розговірній мові дієвих осіб, але й у мові автора йменники мають при собі вказівного займенника: тот (з: ть + ть), що є, мабуть, останком родівника: тот світ, тот чорний ворон, будеш тим паном, тота буря, хата, Параска, сойка, тото молоденьке серце, тій пригоді, тоті хати, карабушки, дідові слова¹.

2. Відміна йменників. Чоловічий рід. Подаю тільки цікавіші форми: 1 відм. одн.: ненин кіптарь, файний онука; 2: дьиді, здикуроря; 4: дьидю, тілький чес; 5: здикуроря, бадю, брє, панчіку; 6: газдов, дьидем, назирце, навкрадці. 2 мн.: двадцять рік; 4 тільки роки; 6: лігма, зострахи; 7: на грудіх, у Кутіх, у чоботіх, на воротіх.

Жіночий рід. 1 відм. одн.: птаха. 4: по підборідь бере, керницу, лавицу, п'ятницу; 5: неню, Гуцулійо; 6: свов темностив, смертев, однов ногов, фовв; 7: на души, лавици, палици; 2 мн.: молитів не договориш; 6: нічьми.

Середній рід. 6 відм. мн.: по плечіх.

3. Прикметники. Іменникові прикметники: лакім, свідім. Прикметники, утворені від іменників замість 2 відм.: на Ілащиній грушці, мамин кіптарь, мамин плач, за ненину душу, Гриць Klimів, дедева сердитість і т. і. Прикметники степенуються часткою май: май грубший і т. д.

4. Займенники. Єі, на ню, такими-сми, свовв, цесу, тільки роки, тілький чес, го, му, ми, ти, мнов, тобов, собов, нев, цев, тов, котров, яков; подвоєні займенники: цес, цесе, тот, тота, тото, тоті.

5. Двійня. Штирі голі стіні, дві слові, три в'язці, у мої дві темні гаврі.

6. Прислівники. Кілька цікавих прислівників: набитісько (людей), зострахи, лігма, наломом, переверці, потич (= комить головою).

7. Відміна дієслова. З дієслівних форм у творах М. Ч. можна завважити такі особливості гуцульського говору: 1. Тверде *т* у 3. ос. одн. і мн. тепер. часу й 2. ос. мн. приказолого способу: сокотит, дивит си, в'даст си, робит си, даст, залихословит си, умалит, кажет видют, кличут; озміт, вгатіт, берітже; *т* може й відпасти: 3 ос. одн. і мн.: діє си, возме си, ходє, пр'осє, моле, роб'є. 2. Останки колишнього аористу: бих (быхъ), що в злуці з *part. praet. act.* II виступає в ролі умовного способу: кобих, абих, кобих си, просив бих ті, абис, ссав бис, та бис ссав, кобисми; умовний спосіб означає теж 1 ос. одн.: бим (> бы + мъ), бис, би, бисмо, бисте, би. 3. Зложений минулий час (*part. praet. act.* II + *есмь*): так-сми, хребет єс, надекував єс си, алєс радив, пустив єс, рушила с, йшли-сми, кушіли-сми, нашо-сте си. 4. Безнаросткові дієслова: дам, єсмь: даст, дасте, ем, єс, сми, сте, поки с, коли с. 5. Майбутній час твориться дієсловом „няти“, доданим до недоко-наних дієйменників: меш красти, меш кібаувати, не ме ходити, терпіти мемо. Дієслівні форми з *му, меш* і т. д. в і в інших укр. говорах, але в гуц. говорі ці форми можуть стояти й перед дієсловом так, як і зворотний займенник *си*. Форма *єс* може дочіплятися до всіх частин мови, нпр.: так-єс, хребет-єс і т. д. Цікаві дієслівні форми, нпр.: потинат (3 ос. одн.) — це мабуть вплив бойківського говору. Скорочений дієйменник теж трапляється, нпр.: кажіт, віточку, а декуват буде.

¹ Див. статтю І. Огієнко: Член в українській мові, РМ 1933 р. ст. 179-384, 429-434.

V. Загальна характеристика гуцульського говору.

1. Найзагальніше слухове враження, що його дізнаємо, це м'якість, що причинилася до палаталізації, цебто фізіологічного піднесення й приближення цілої маси язика до переду усної ями. Психологічна причина цієї м'якості — це нахил гуцулів пеститися в мові, „солоненько“ говорити, охота подобатися, голубити словами.

2. З голосних переважає звук *e* (пременноване *e*).

3. Тільки голосна *a* належить до заднього ряду спіднього положення, але й вона часто переходить у голосівки переднього ряду високого положення.

4. Всі інші голосні належать до переднього й середнього ряду високого й середнього положення.

5. Усі приголосні м'якшаються. Навіть губні: *b, v, m, n, f* не встоялися перед м'якшенням, головні в полісі стичности з покутсько-буковинським говором.

6. М'які приголосні причинилися до переходу голосних у передній ряд високого або середнього положення.

7. Гуцульський говір не знає подвоєння приголосних: *t, d, z, c, l, n*.

8. Часто можна завважити в гуцулів улегшення в вимові, де потрібно більше енергії, нпр. вимова „саняку“ зам. „сараку“, бо *n* легше вимовити, як *r*. Тут теж лежить і причина переходу *d > n* згл. уподібнення *d* до *n* нпр.: порвнний зам. поредний і т. д.

9. Останки родівника.

10. Залишки аористу.

11. Зложений минулий час.

12. Архаїчні форми.

13. Рухомий наголос.

14. Часта затрата цілих складів з причини говорити на віддаль.

VI. Складня.

1. По переченні *ne* стоїть 4 відм. зам. 2 відм.: а дівку ві не лишвіте; не греби собі глину; не відривай унукам грінку від губи; не дав би шустку задурно; то я не знаю твій болвк; не даймо грунт; наш навснійшій тато не дав таке право.

2. 5 відм. зам. 1 відм.: але старий саняку шо зробит?

3. Подвоєнні йменники: гори-долини, до віку-життя, орле-соколе, дуби-ввори, бадіки-свідки, жито-пшениця, трійло-зела, світлиця-веселиця, май-весна, щастя-урожай, ночі-бурі, злото-срібло, мед-горівку пити.

4. Подвійні дієслова: знати-пізнати, сповідати-не сповідався.

5. Прикметники мають спільний корінь з іменниками: як біль біла, любчіку любий, добродійко добра, смерть смертельна, чужий чужениця, сорокаті сороки, молода молодиця, краса красуна, краса красноока, ласа ласунка, і т. ін.

VII. Словарний запас.

Мова гуцулів дуже багата й різноманітна, як мальовнича природа їх гір та різноманітний їх одяг. Життя серед вічної краси в природі побуджувало мешканців наших любих високих Карпат не тільки в одязі наслідувати природу, вічно зелену, але й у мові. Буйна уява дітей матері-природи шукала відповідної форми вислову й створила найбагатший говір.

Здалека від сусідів, зданий на власні сили, гуцул не перейняв назви на природу, що круг нього, тільки все хотів назвати, все хотів висказати словами, тому поназивав їх оригінальними назвами й створив власні назви рослин, звірів, птахів, надавав оригінальні назви членам родини, їхній убері (одежі) з її прикрасами, страві, виробам свого місцевого домашнього промислу, поназивав недуги, повишукував зілля, щоб рани гоїти. Вияснив на свій лад назви місяців та пов'язав їх зо своїми заняттями. Розбудував віру в надприродні явища, бо в гуцулів нічого не діється, тільки все це хтось робить, бо за кожним явищем стоїть якась невидіма сила, що спричинює те явище.

Не обійшлося й без позичок, але їх так присвоїли, що вони не роблять враження чужини. Найбільш позичок із румунської мови. Заповичення з німецької мови — це вплив військової служби й австрійської адміністрації. Ось кілька прикладів: камрат, менадувати, варьта,

форшпан, мантля, ташка, факля, вахміщ, аус, крепір, цуріки, горн, штраф, фірлідунок, файний, штрикати, данец, злезентерувати і т. ін. Запозичення з польської мови: обарінок, кафльовий, поцтиве, проше, цале жите, на цалий світ, одлук права, гречно, єгомость, допантрували, млівіч, сендзя, пюро, єв (jał), розпатрошимо, законювати, лапно, дзигарок, арнарія, грешний, якурат, роздобенди, цалком, не помнівси, клінчит і т. ін.

Найбільше запозичилися гуцули в румунів¹ і за їх посередництвом у турків і мадярів. Запозичення з рум. мови — це назви худоби, її годівля та її продукти. Нпр.: аркан, баталев бербениці, бирька, бовтей, бовгарь, будз, жентиці, гльиг, колиба, капестра, кулястра, курмей, маржина, вакарь, ватаг, чабан, вурда, белєга (кізьяк), дзер, калфа і т. ін.

З лісової господарки запозичено такі слова, як: барда, башьтанник, дьоготь, дога (доска), келеп, козубка, літря (драбина), ватра, векелія (губка до ватрі), шкабря (тріска) і т. ін. А з назов одєжі (убері) або її прикрас позичено: баканьчі, букурія, чепрага, дзьобне, фота, гердан, гугле, гачі, згарда, кіптарь, клапані, теркіла, табівка і т. ін.

У гуц. говорі багато архаїзмів, що ціхує гірські говори взагалі.

VIII. Стиль.

Уже від уродження судилося М. Черемшині бути співцем зелених гір. Саме місце уродження призначило його стати кобзарем Гуцульщини. Але цього ще було б замало. Ще й обставини зложилися так, що М. Ч. судилося вивести своїх гуцулів у світ та ввести їх у храм літератури. У своїй біографії оповідає М. Ч., що батько його був поет, хоча тільки пробував писати, бо стояв під чаром свого приятеля Ю. Федьковича. Дитячі літа провів М. Ч. у діда, що ввів „файного онуку“ в зачарований світ гуцульської легенди. Від діда, батька та товаришів-пастухів навчився М. Ч. народніх пісень та співанок із самого малку. „Я виріс серед співанок, казок

та сопілок, вдихав їх у себе й віддихав ними“. І ті співанки, казки й сопілки запали в його душу глибоко, що він не забув їх і в пізнішому віці, хоч жив у покутському осередку. А може якраз тому, що жив не серед гуцульського оточення, рим і ритм тих казок, сопілок і співанок нагадував М. Ч. його молоді літа, а мелодії тих співанок і сопілок нагадували йому й поетичну мову, що в часах першої молодости запала глибоко в його дитячу пам'ять і в будові його мовних органів награла такі тони, що вистачило тільки одну з них торкнути, а вони вже всі грали арфами семиструнними. „Силуюся оминати гуцульський діалект, оскільки це можна“, сповідається М. Ч. Хоча б М. Ч. і не був написав своїх мистецьких творів, то він таки був поет, бо він розумів і любив „ритм зір на небі і голос життя на землі“.

Стиль М. Ч. такий розливний, що не бракує в ньому жодного акорду його душі. У мові М. Ч. все живе, все співає, все грає на честь краси природи, що вся оживає, вся переповнена живими істотами, що живуть в уяві гуцулів. М. Ч. вірив у чарівну силу слова, як і його дієві особи вірили, що слово має якусь надприродну міць, що воно висказане в пору, може все зробити: і добре, і зле.

У мові М. Ч. повно порівнянь, метафор, уосіблень, символів, барв і кольорів, що здається нам, ніби читаємо твори народньої словесности, — слово про Ігорів похід, козацькі думи, голосіння, колядки та щедрівки. На доказ цього хотілося б переписувати цілі сторінки зо всіх його творів або бодай таких шедеврів, як: Карби, Село вигибає, Село потерпає, Бодай їм путь пропала, Чічка, Парасочка, Добрий вечір, пане брате і т. ін. З безмежного числа кількка прикладів, перших з краю: як птахи дощем зіпрані; тріпався як птах у клітці; баба його очима пасла; жалем серце обмотувала, сумом тварь запишнювала; за першою горою небо позаіхав; роаступилися гори на два табори; гримнули кіньми під Мочернаковими стіньми; став вітрець повівати; шукав синьої квітки; у

¹ Див. статтю І. Дошівника: Румунські слова в українській мові на Буковині, РМ 1934 р. ст. 191-196, 299-302, 353-356.

гробі живих не шукай; а дома-небідома; з долів доліських; зоря з моря; хати ходором ходять; такого приятеля я собі не найду, не приєднаю, не зазнаю...; пішли — пропали. Особливо любуються М. Ч. у потрійних зіставленнях, що нагадують нам голосіння або побажання по колядках і щедрівках.

Зверну увагу ще на одну характеристичну ознаку стилю М. Ч. А саме, — любить письменник послуговуватися т. зв. етимологією фігурою, — повторенням предмету, що своїм значенням або своїм походженням споріднений з дієсловом.

Ось кілька прикладів: в садочку посадити, росю росити, ожеледию ожеледять, біль переболіти, червоною луною забарена, співанки співати, про-

шивки вишивала, у ліс гриби збирати вибиралася, у мочулах не вимочились, і мов сільські гробарі над гробом ждали, карбуеси карби, жаром жарена, шепотом шепоче, шумом шумить, простіть прощі, пропадом пропадав, гей шнирька шниряв, дивом дивувалося — чудом чудовалося, запівкали голосними півкавками, править він відправу, тяжку роботу робить, легоньким леготом підіймається, як нори знорили, білим каменем камянів, розливом розливаються, кружлом кружить, заревів ревом, весну веснувати, розгримілися громи, розблискалися блискавиці прірва людей прірвалася, ні слухом слухати — ні видом видати, сріблом срібляла, змервіла на мерву, видом не видали, зоря зоріла і т. ін.¹
Яворів. Д-р Іван Велигорський й.

ЖИТТЯ СЛІВ.

Прищ повстало від „приск“ — жар, вугілля; те, що вискакує на тілі, напр. по гарячці, тепер це „огник“. Пор. приповідку: „Не плюй на огонь, — огник вискочить“. Пор. А. Потебня: Изъ записокъ, III ст. 47. Є ще інша думка, що „прищ“ повстав від „прискати“, — гній з нього прискає.

Прощати, прощатися, попрощатися, прощання (в західніх тут говорах пра-) — це дуже розгалужений корінь у нашій мові. Перше значення „прощати“, „прости“ — це „прости мені гріхи“. Особливо коли людина помирала, то вона „прощала гріхи“ своїм близьким, та й близькі просили „простити їм гріхи“. Цей звичай взаємного „прощання“ перед смертю широко знаний у нашого народу ще й тепер. Крім цього, просили „простити гріхи“ також розлучаючись із кимсь на довший час, коли не було певности, що побачаться знову. Просили „прощення“ один ув одного також перед сповіддю. Звідси повстало: „прощальна“ неділя — остання неділя перед великим постом, коли „прощають“ гріхи один одному. Звідси й наше широкознане слово: проща — подорож на богомілля, бо тоді просили в Бога прощення гріхів. Вкінці стали прощатися (цебто прощати один одному провини)

при всякім розставанні, а первісне значення „прощання гріхів“ зовсім забулося, й таким чином повстало наше сучасне значення „прощання“. Але цікаво, що й сьогодні при розставанні кажемо: „прощайте, прощайте“ тільки при прощанні на довший час, при чому від старших людей на це почувете на відповідь: „Бог простить“.

Птахи небесні — частий вираз у Новім Заповіті, пор. Мт. 6.26, 8.20, 13.32, Мр. 4.32, Лк. 8.5, 9.58, 13.19, Дії 10.12, 11.6. По давньоврейському розумінню „небо šamajim“ розпочиналося зараз над землею, цебто з нашого „повітря“, а тому „птахи небесні“ (птицы не́бесныя), по давньоввр. of або sirrog šamajim — це по-нашому „птахи повітряні“, „птахи з повітря“, птахи „піднебесні“, а не небесні. Назва „птахи небесні“ повстала через скорочення цього місця Книги Буття 1. 20: І сказав Бог: „Нехай вода виройть дрібні істоти, душу живу, і птаство, що літає воно над землею під небесною твердю“. Отже, пташки піднебесні, або повітряні, але не небесні.

¹ Література: 1) Д-р Кобиляцький Бровислав: Гудульський говір, Київ, 1928. 2) Д-р Зілиньський Іван: Карта українських говорів, Варшава, 1933. 3) М. Черемшина: Твори, Львів, 1937.

Невідповідний вираз „птахи небесні“ простий народ часто розуміє як анголи.

Путня — західньоукраїнське говіркове слово, зам. відро. За народньою етимологією часто кажуть, ніби „пўтня“ — це відро на дорогу, на „путь“. Це не так, — слово це повстало з давньонімецького *putina*, теперішнє *Bütte*. Пор. чеське *putna* чи *putina*.

П'ятниця див. тиждень.

Р.

Раз, разити, див. образ. **Раз** — удар, крок; пор. давньо-єврейське *raam* — удар, крок, раз.

Рік-рок — старослов'янське слово, широко відоме по всіх слов'янських мовах, і вже через те не можна це слово вважати за полонізм у нашій мові. Від кореня рок-рік маємо багато різних слів: вирок, срок, ректи, наречений, урок, прирікати, нарікати, зрікатися і т. ін. Спочатку слово „рік“ визначало в нас „срок“, здебільшого термін взагалі, а особливо термін судовий. Вдавнину суддя визначав термін чи „рок“ свого суду (суди ці звалися „рочками“), а це й поширило вираз „рік“. Слово „рок“ відоме ще з пам'яток XI в. (Його знає Ізборник 1076 р.), — багато виписок на це слово подав І. Срезневський у своїх „Матеріалах“. Напр.: Вда рокъ на покаяніє лѣто едино. Аще не мощно приити на уреченнѣи рокъ и день, 1456 р. И мы велѣли, абы рокъ былъ положонъ на Божьв Нароженьє, 1494 р. — Ось добрий приклад із Литовської Метрики 1506 р. т. 194 ст. 159: Ино два годи вийдут тому року (= сроку). Українські грамоти часто знають це слово. Напр. Львівський лист 1386 р.: А рокъ от Спасова дня а до Спасова дне, аже не выкупить его на тотъ рокъ, имѣеть держати то село опять до другого року. Галицька грамота 1401 р.: А кто на рокъ не станеть, тотъ стротиль. Встаровину для означення часу в 12 місяців уживали слів „літо“ і „годи“, обидві слові ще вживаються в нашій мові, особливо в живій. Але в мові літературній давно вже запанувало „рік“. Коли саме слово „рік“ заступило „год“ і „літо“, сказати трудно, але Бохурська грамота

1378 р. вже знає „рік“ у такому значенні: Ис каждого кметя по два гроша у княжу комору давати на каждый рокъ. Таким чином, нове значення року як год, літо, знане вже в XIV віці, здебільшого повстало в нас ще до часу збільшеного польського впливу. Нове значення зродилося безумовно зо старшого: перше це був термін взагалі („срок“), а пізніш „рік“ став уже визначати термін докладно окреслений — 12 місяців. У сербській мові „рок“ ще й тепер визначає термін.

Робота, давнє работа, визначало перше неволю, полон, потім службу, працю невольника-раба, і накінець — працю взагалі. Пор. паробок.

Рожа сабача, *rosa canina*, назву свою одержала від того, що вдавнину коренів цієї рослини вживали проти вкусу скаженої собаки.

Роздabarювати — торочити, балакати про будьщо; рідке слово. Повстало з давньо-єврейського *daber* — говорити. Від нас перейшло до російської мови. „Нат. Полт.“ Котляревського: Що ви тут так довго роздabarюєте? Б. Лепкий, „Мотря“ I: З гарними шинкарівними три дні і три ночі роздabarюючи 170.

Розмаїтий, розмаїтьость — див. май.

Розпаношитися див. пан.

Розпустна жінка — це відпущена, розведена жінка, якій видано „розпустний лист“ (= лист відпущення), пущениця. Знане це слово з Біблії (Второзак. 24. 1 — 5), але особливо з Євангелії, бо звідси воно й поширилося. Напр.: Хто розводиться (аще пустить) з жінкою своєю, нехай дасть їй „книгу распустную“ Мт. 5. 31, те саме Мт. 19. 7, Мр. 10. 4. П'ята Мойсєєва книга, 24. 1 дає право чоловікові відпускати жінку, як що він „бачить у ній щонебудь мерзенне“; відпускаючи, мусить дати їй „розпустного листа“. Таким чином слово „розпустна“ вдавнину визначало тільки розведена, пущениця. Але через те, що пущениці справді були маломоральні, скоро повстало й наше теперішнє значення цього слова. Так повстали слова „розпустний, розпуста, распустник“ уже з новим значенням.

Рута, як назва особливого роду м'яти, дуже поширена в українській, як і в сло-

в'яньських мовах. Назва від лат. *gula* — рід гіркої трави, але до слов'ян прийшло з давнього німецького *gula*, теперішнє *Raute*. Латинська назва повстала від грецької *ῥυτή*.

Ряса — верхня довга одіж православного духовенства; до XVII в. рясу носило тільки чернецтво, а з к XVII в.

її носить усе духовенство. Слово походить від гр. *ῥάσσα*, давнє *rasa* — стара пірвана одіж. Пор. у Т. Шевченка: В довгій рясі по келії старий чернець ходить 333. Звичайно, ряса теперішнього духовенства не мав нічого спільного з колишньою „старою пірваною одіжою“.

Іван Огієнко.

Назви народніх одягів у Карликові.

Народні одяги щораз більше затрачуються на селі, а особливо там, де ближче до міста. Випирає їх купована в місті тандита, що ані така гарна як народній одяг, ані така тривала. Те саме діється й у Карликові, селі Сянницького повіту.

Народній одяг можна там ще стрінати в старих людей та трохи в жінок. Чоловіче вбрання зникає майже цілком.

Для майбутнього збирача одягових народніх назв передаю ті, що їх записав у Карликові.

Жіночий одяг. „Сорóчка“ біла або вишивана на раменах та комірі. Складається вона з „обшівки“ (комір) „плічки“ (між коміром та рукавами до стану) й „рукáвів“. Якщо сорочка вся з купованого полотна, то дають його тільки до пояса, а внизу пришивають „надóлок“ із домашнього полотна. „Фáртух“ — це спідниця льняна, „фарбáнка“ — спідниця з білої вовни, прикрашена фарбованим на червоно, долиною „взóром“. На „фáртух“ приходять „запáска“ з купованого перкалю, дуже дрібно морщена. Одягаються жінки й дівчата в „лéйбики“ (довгий по бедра каптан з вовни), обшиваний білим або червоним шнурком запинаний на жовті, мосяжні гузики. Літом носять „гóрсет“ до пояса, долиною в зубці, прикрашений нашитими малими, круглими бляшками та „встужка́ми“. Зимою носять вовняний „кúртак“, крайний та шитий ніби „кімоно“. Підпоясуються „кра́йкою“, цебто купованим у крамниці вовняним поясом. На голові носять „фецéлик“ (більша хустина), „хúщу“ (мала хустина купована на тораі), а жінки „чíпець“. Жінки коси не обтинають, а закручують її на „хомéвку“ (кусень дерева, щоб чіпець добре держався), прикріплюють його „ліднихáчем“. Взуваються в

шкур'яні „хода́ки“, обвивають ноги в „онúчки“. Шнурки, що ними прив'язується ходака до ноги, називаються „стро́чанки“, а „онучки“ придержують шнурки, що їх звать „воло́ки“. Часами носять „скі́рні“ (шкур'яні чоботи), що їх прикрашують деколи на зап'ятках малими мосяжними цвяшками.

Дівчата прикрашують одяг „встужка́ми“, причіпленими до пояса так, що вони звисають із під лейбика, „пащю́рка́ми“ та „плетинка́ми“ (гердан).

Зимою надягають старші жінки „завийку“. Це велика хустка з матеріалу такого, як роблять обруси, складена в четверо. Нею завиваються через плече.

Чоловічий одяг був такий: на голові малий, домашньої роботи капелюх. Його вид дуже цікавий: денце низеньке, криса закручена вгору. Обшивають його „кривулькáми“, цебто морщеними вузенькими стяжками червоної або зеленої краски.

„Мі́чка“ — це кругла, сукняна шапка з завиваним дашком та кляпами на уха. Сорочки чоловічої не вишивають. Сорочку й „гáці“ роблять з домашнього полотна.

„Нога́вки“ — це штани з льняного полотна, „холб́шні“ з білої вовни з червоною або чорною випусткою по боках.

„Лéйбик“ — це рід камізолі без таких прикрас, як у жінок. „Кúртак“ — це короткий верхній одяг, має ланцюжок під шию, щоб можна було зіпняти.

„Чугáня“ верхній одяг довгий, має довгий комір з білими тороками, що доходяють аж поза коліна.

Підпоясуються „черéсом“ шкур'яним, вибиваним мосяжними цвяшками. Спереду в чересі „кишéня“ на гроші.

Взуваються в „хода́ки“ або „скі́рні“.

Д-р Франц Коковський.

Словничок Жовківської мови.

- наштукувати — (з нім.: anstücken) перепадістий рік — що в ньому часто падають дощі
- небеліця — неправда, задумка
- невидати — не потребувати (напр.: не видадим ті)
- неволя (напр.: що мені за неволя) — потреба
- невобьто — та ж не... чей же не... (напр. бідний)
- (п'ять) недіть — тиждень
- немовляв — мовляв
- непосидючий — моторний, працюючий
- несила (напр.: я. того мав) — небагато
- нестьобьто — будім-то, мов би нетрохі (напр.: в. забився) — майже
- нех — нехай
- нінад, нінашо — 1 хирлява дитина, 2 лівиша людина
- но — тільки (по того не роби)
- шутер — огер, іржавець
- облізти — споловити (напр. убрання)
- обридний — досить рідкий, зарідкий
- обталапаний — задрипаний
- обдас — (нім. Absatz) закаблук
- околіт — грубий сніг
- окоськати, укоськати, вкоськати — втихомирити, впокоїти
- омаста — товщ
- орудка — справа
- падєня — підклад хворосту й соломи під збіжжя в засторонку
- пакість — прикрість
- памолодь — паростень, молода вітка
- паскудний — негарний
- патєльня — сковорода
- пєрвістка — корова, що вперше отелася
- перейняти (кого) — задержати
- перемовлятися (з ким) — сваритися
- присклянок — прискринок, поличка в середині скрині
- приховснүти (тільки: приховснүло му до голови) — прийти
- прєсній (хліб) — із тіста без домішки соли
- публіка — стид (напр.: і тобі не публіка)
- пудіти — гнати (з пол.)
- пүтати — треножити
- пүтня — відро
- пүщєня — остояній день перед Великим Постом
- райшүля (з нім. Reitschule) — (напр.: велика хата, як р.)
- рамля — рами
- рехт (напр.: мавш рехт, з нім.) — слушність
- рехтєльний — справедливий
- рїпатися — часто відчиняти й зачиняти двері
- розвиднітися — дніти, світати
- роздїйма — роззява
- розшибїтися за чим — старатитися про що, за що
- робїтний — працюючий
- рубїтка, рубїшка — стара сорочка
- румок — сухі дрізки на розпал сїмий (напр.: вія уже с.) — пора (йому)
- сїпати — віддихати
- свистявка — сопілка
- світї: (напр. то світї) — далеко
- сївак — горнець на молоко із чорної глини
- сївүля — стара дівка
- сїла? — кілька?
- сїломіць — насилу
- сїрово (напр. наказую ти) — гостро
- сиротїнський (сєздая) — сирїтський
- сїть (м'яєо мав сїть) — ситість
- сїрїти (напр.: щово сїрїє) — світати

Григір Колодій.

Лемківський словничок.

В ч. 10 і 11. „Рідної Мови“ за жовтень і листопад 1934 р. помістив п. Михайло Приймак Словничка західньо-лемківського говору. Мені довелося жити в тій самій околиці повних дев'ять років, а тому подаю доповнення до цього Словничка. Наголос — завжди на передостаннім складі.

Багнітки — ваї, базки.

Бакса — скриня на воду, гноївку.

Баксичка — скринечка.

Баї — брехтя, вигадки.

Байчарка — брехуха.

Брусляк — каміселька.

Бібки — ягоди на яліці.

Будар — кловет.

Вашталок — бочівка (ванталок пива).

Вирок — ліжко в стайні для слуги, вирок в суді.

Вшєліяко — всіляко.

Вжох — сильно вдарив (я тя ажох).

Гача — лошатко.

Година — годинник, година.

Годи — Новий Рік.

Голяк — бритва.

Гвони — минулого року.

Гїпснүти — вскочити.

Гүцнүти — штовхнути ліктем.

Гүсьлі — скрипка.

Бача — ворожбит.
 Баюса пуса.
 Балониця — біле полотно на сорочки.
 Бости — колоти (корова боде).
 Бодячка — корова, що коле.
 Богачи — черевки.
 Боденка — масничка.
 Брус — точило гострити ножі тощо.
 Гігадзи — агрест.
 Дійник — скопець на молоко.
 Динерка — дзбанок.
 Дилни підлога в стайні.
 Диці — підлога в хаті, груба дошка в стіні.
 Дурбак — камінь гострити коси.
 Дудлавий — спорохнілий, дуплавий (верба).
 Діганяти — бігти за ким, ловити когось.
 Дзямити — душити, товкти (дзямеві грулі — товчені картоплі).
 Жентиця — сироватка.
 Загорідка — городець на ярину, квіти.
 Залі'янед — пиріг.
 Заливським — два роки тому.
 Звалярник (дрейфус) — бочка на трьох ногах, що в ній лугом переться груба білизна, полотно.
 Ікра — ним'я.
 Кабат — спідниця.
 Катанка — блузка з підшивкою.
 Камфіна — нафта.
 Кермеш — празник.
 Кварний — шкідливий, лакомий (кіт зробив кварти).
 Косак — сікач.
 Колотюшка — колотівка.
 Коломаз — мазь смарувати колеса.
 Кокорудзи шишки на смереку.
 Коцік — котик.
 Коцірба — черемха.
 Котар — загорода на візці.
 Крамляч — джаган.
 Кужілка — похва (ріг) на воду, що її косарі носять за поясом.
 Кутач — гачок до печі.
 Лія іде — падає сильний дощ.
 Лямпат — ліхтарка.
 Мериди — їдження пастухів, що беруть собі на поле.
 Молодуха — молода, що йде до шлюбу.
 Мишпиргач — лилик.
 Мишкар — валашинк.
 Ванашко(а) — хрещений батько або мати.
 Натожник — нашильник на коня.
 Наволоки — мотузки до керпців.
 Не ладно — не сміло.
 Ногавки — сподні на щодень.

Оболочина — пошивка на подушку.
 Одукалий(а) — грубий, товстий.
 Огія — хніст.
 Откаль — звідки.
 Опзальчувати — оббивати остя з ячменю.
 Паля — коржик, печений на кухні.
 Паповка — залізна пательня.
 Патячки — сірники.
 Перлик — тяжкий млот.
 Під — стрих (на поді — на стриху).
 Пірая — перегорода в сипанці (шпіхлірі).
 Пірнаки — постіль.
 Пірнянка — пішва на перину.
 Прибасірувати — сильно вдарити когось.
 Прпшецок — припічок.
 Поде гев (под гев) — ходи сюди.
 Полавник — деревце на св. вечір.
 Пошета — о'мовниця.
 Мокрвед — плахта, тканина з шмат.
 Пуляк — індик.
 Пулька — індичка.
 Іуяцювати — штурхатися руками.
 Райбати — прати руками.
 Решпектжло — побільшаюче скло.
 Рівнути (р'яфнути) — вдарити когось, кинути когось.
 Рура — брандтрура.
 Рункля — білий пастевний буряк.
 Сердак — кожа без рукавів.
 Сомар осел.
 Стріга — чарівниця.
 Тонанки — черевки.
 Точанка — пуделко пастухові на масло.
 Фалочний — упертий, неслухняний.
 Фізюла — фасоля.
 Фіркане молоко — молоко розколючене.
 Форшти — підлога в хаті.
 Фурик — тачка.
 Хабс буанна.
 Халувати — стиратися, знищитися, напр. обруч на колі.
 Ходошні — вовняні сподні.
 Царок — кучка, переділ на телята.
 Цьма — темно.
 Цвинтір — кладовище, цвинтар.
 Цубрити — тягати за волосся.
 Шайта — поліно дерева.
 Шаргет — кухня.
 Шумний — гарний.
 Югас — пастух онець.
 Яфирі — борівки.
 Ярок — потік.
 Яз — яма на сміття,

Милик.

о. Іван Бугера

Повстання азбуки й літературної мови в слов'ян. Нова праця проф. Івана Огієнка.

Усім передплатникам „Рідної Мови“ та „Нашої Культури“ посилаємо нову працю проф. д-ра Івана Огієнка: „Повстання азбуки й літературної мови в сло-

в'ян“. Це велика праця на 300 ст. in 80, а в ній 75 знімків із стародавніх пам'яток, праця, над якою автор працював 10 останніх літ. Книжка складається

в таких розділів: I. Історія алфавиту давніх народів, II. Слов'янське письмо перед Костянтином, III. Руни, IV. Карбування, V. Старослов'янська книжкова термінологія, VI. „Руське“ письмо й „руські“ переклади перед Костянтином, VII. Костянтин упорядкував слов'янам азбуку, VIII. Історія глаголиці, IX. Історія кирилиці, X. Оповідання ченця Хороброго про письмена слов'янські, XI. Пов-

стання старослов'янської літературної мови.

Ціна цієї книжки 8 зл., але для передплатників „Рідної Мови“ або „Нашої Культури“ ціна знижкова: 3 зл. без пересилки, 3.50 зл. з пересилкою; за границею — 1 дол. з пересилкою. До цього числа додаємо складанку РКО ч. 27.110, і просимо зараз таки прислати належність за цю книжку.

Список книжок і журналів, надісланих до Редакції.

Gh. Bogaci: Note semantice, Jași, 1937. — L. Bykowski: Biblioteki publiczne w Ukrainie Radzieckiej, 1937. Ogólna polityka biblioteczna, Warszawa, 1938, str. 12. — F. Czerwiowski: Biblioteka publiczna m. st. Warszawa, Warszawa, 1937, str. 102. — VI. Heft: Taras Schewtschenko, der ukrainische nationaldichter, Berlin, 1937, str. 72. — Православный календарь на 1938 годъ, стр. 36. — K. Krzykowski: Biblioteki publiczne a samorząd terytorialny, Warszawa, 1937, str. 32. — С. Кульбакин: Старословенски облици, Београд, 1937. — W. Kuraszkievicz rec. na: Chr. S. Stang. Die westrussische Kanzleisprache des Grossfürstenhuns Litauen, Kraków, 1937. — A. Łapiński: Zygmunt Stary a kościół prawosławny, Warszawa, 1937, str. 210. — Pięcioksiąg Mojżesza z przekł. polskim d-ra J. Miesesa, Przemyśl, 1931. — K. Niepokojczycki: Słowacy i Czesi, Warszawa, 1937, str. 66. — D. Oljančyn: Aus dem Kultur- und Geistesleben der Ukraine, Königsberg. — E. Onatsky: Grammatika Ukraina, Napoli, 1937, str. 290. — A. Sikorska: Wykaz wydawnictw Biblioteki publicznej m. st. Warszawa 1907 — 1937, Warszawa, 1937, str. 8. — M. Weingart: Hlaholské listy videňské, Praha, 1938, str. 40. — St. Witkowski: Historyczna składnia grecka, L., 1936, str. 480. — Zagadnienie ustawy bibliotecznej w Polsce, Warszawa, 1937, str. 16. — L. J. Żivny: W sprawie racjonalnej organizacji bibliotek publicznych, Warszawa, 1937, str. 20. — J. Janiczek: Biblioteki samorządowe gmin wiejskich, Warszawa, 1937, str. 28. — Acta Academie Velehradensis, Olomucci, 1937, ч. 2-3; Arhiva, Jași, 1937, ч. 3-4. Časopis pro Moderni Filologii, Praha, 1938, ч. 2; Другъ, Дубно, 1937, ч. 1; Каюльсье, Вільня, 1937, ч. 4; Наш Језик, Београд, 1937, ч. 9-10;

Naše řeč, Praha, 1937, ч. 9-10; Poradnik Językowy, Warszawa, 1937/8, ч. 1-3, 4; Родна Речь, 1937, ч. 2; Slavica, Praha, 1937, ч. 1; Slovanský Rěhled, Praha, 1938, ч. 1; Slovenská Reč 1937/8, ч. 4-5; Slovo a Slovesnost, Praha, 1937, ч. 4; Sprawy Narodowościowe, Warszawa, 1937, ч. 4-5; В. Андрієвський: Три громади, Л., 1938, стр. 128. — Д. Дорошенко: Степан Опара, невдалий гетьман Правобережної України, Прага, 1937, стр. 14. — Свята Євангелія, пер. о. М. Кравчук, Л., 1937, стр. 458. — М. Гарас: Люстрована історія товариства „Рідна Школа“, Чернауці, 1937. — Holos na holos dlia Halycynu, Černivci, 1861, str. 16. — Є. Гридак: Мова Олександра Духовича, Л., 1937, стр. 10. — Г. Журба: Революція йде, т. I, 1937 р., 229 стр. — Н. Іваніна: Залізні роки, Л., 1937, стр. 132; Календар Український Інвалід на рік 1938; Ю. Косач: Чарівна Україна, Л., 1937, стр. 144; І. Маркович: Ф. Д. Рузвельт. — Науковий Збірник в 30 річницю наукової праці проф. д-ра Івана Огієнка, Варшава, 1937, стр. 222. — Л. Отаманець: Світанок, Л., 1936, стр. 48. — Я. Рудницький: У справі девербативів; Про місце назву „Стрий“, Л., 1937, стр. 6. — І. Свенціцький: Пушкін, Л., 1937, стр. 30. — І. Филіпчак: Нарис історії Тиряви Сільної, Л., 1937, стр. 27. — С. Шелухин: Україна, Прага, 1936/7, стр. 248; Наша Батьківщина, Л., 1938, ч. 1, 2; Записки Наукового Товариства ім. Шевченка, Л., 1937, стр. 154; Українська Книга, Л., 1937, ч. 9-10, 1938, ч. 1; Літопис Червоної Калини, 1938, ч. 2; Нива, Л., 1938, ч. 1; Добрий Пастир. Станіславів, 1937, ч. 2-3, 4; Кооперативна Республіка, Л., 1938, ч. 1; Слово, Л., 1937, ч. 3; Хроніка Наукового Товариства, ім. Шевченка у Львові, Л., 1937, ч. 73.

ЗМІСТ 3-го (63) ЧИСЛА „РІДНОЇ МОВИ“: *Ів. Огієнко*: Складня української мови, IV. Будова речення в поетичній народній мові: 3 Подвійні члени речення. *М-р В. Барагура*: Як навчати правопису. *Ів. Огієнко*: З першопочинів світу, 1 і 2 розділи Книги Буття, переклад із давньоєврейської мови. *С. Черкасенко*: Лицарі на спочивку, оповідання (продовження „Пригод молодого лицаря“). *Проф. д-р Ів. Велигорський*: Мова в творах М. Черемшини. *Ів. Огієнко*: Життя слав. *Д-р Фр. Коковський*: Назви народніх одягів у Карликові. *Гр. Колодій*: Словничок Жовківської мови. *о. І. Бутера*: Лемківський словничок. „Повстання азбуки й літературної мови в слов'ян. — Адреса „Рідної Мови“: Warszawa IV, ul. Stalowa 25 m. 10. Передплата річна 6 зл., піврічна 3 зл., чвертьрічна 1.60 зл.: за границею в Європі 8 зл., поза Європою 2 дол. річно. Нові передплатники, коли того бажають, дістають „Рідну Мову“ від 1 числа: Річник 1 (без 2 і 3 чисел) 5.00 зл.; річники II, III, IV і V по 6.00 зл., опрацьований II і III по 7.50 зл.; в Європі по 10 зл., поза Європою по 2.35 дол. річник опрацьований. Конто чекове П. К. О. ч. 27.110.